

Mitjans de comunicació
sobre música jamaicana a Espanya
Diagnòstic d'una realitat

Roger Santaeugènia Costa

47815579 – M

Tutora: Carme Pardo

Treball de Fi de Grau

Comunicació Cultural

Curs 2013-2014

Agraïments

Abans de començar el treball m'agradaria tenir unes paraules per a totes aquelles persones que m'han ajudat a fer-ho, i que sempre m'han pogut donar una paraula, i un bon consell. Gràcies a la gent de Burnin TV, en especial al Mistah. Gràcies a la gent de Reggae.es, als companys de DoTheRegge, en Fufuh, i en Burbu. Gràcies també a tots els companys de SomReggae, i també a en Mel, a en Roe, a l'Eterno, a en Berni, a en Borja, i a la Paula.

Com diu Ken Boothe: “United we stand, divided we fall”.

ÍNDIX

1. Introducció.....	4
1.1 Per què he escollit aquest treball?.....	4
1.2 Metodologia.....	4
2. Contextualització.....	5
2.1 Breu història de la música jamaicana.....	5
2.2 Com arriba la música jamaicana a Espanya?.....	13
3. Estudi de la realitat dels mitjans sobre música jamaicana.....	19
3.1 La ràdio.....	21
3.2 La Televisió.....	27
3.3 La premsa escrita.....	32
3.4 Els mitjans digitals.....	37
4. Conclusions.....	42
4.1 Conclusions per apartats.....	42
4.2 Conclusions generals.....	43
5. Bibliografia.....	47

1. INTRODUCCIÓ

Comença aquí un treball que pretén mostrar la realitat d'un món molt desconegut. D'un món que no té cap mena de ressò mediàtic, i que a voltes, sorprèn moltes persones. Tothom coneix Bob Marley, i tothom coneix per sobre que el reggae ve de Jamaica. Ara bé, molt poca gent coneix la realitat de tota una cultura pròpia que s'ha exportat per tot el planeta amb el temps. Música, llengua, cultura, i sobretot, un amor incondicional per una illa que per lluny que quedi, ha aconseguit tenir una senya pròpia d'identitat, que a tot el món saben associar.

Aquest treball pretén mostrar la realitat dels mitjans de comunicació a Espanya sobre música jamaicana estrictament. És per això que he hagut de posar-me en contacte amb diversos dels més emblemàtics, i dels que més seguidors tenen. Tots ells pertanyen a una branca diferent. Tant ràdio, com televisió, com premsa escrita, com portals web de difusió. Els formats en què actualment consumim premsa, i que també són extrapolables a la cultura jamaicana.

1.1 Per què he escollit aquest treball?

A l'hora d'escollir un Treball Final de Grau, vaig pensar que havia d'escollir un tema que em fos familiar, i que sobretot, m'interessés. La temàtica d'aquest treball uneix tant el grau que he estat fent aquests últims 4 anys, com la meva passió, convertida en feina, com és la música jamaicana i tot el que aquesta té al seu voltant, a nivell cultural. És doncs, una tasca feta des del rigor universitari d'un treball d'aquest calibre, però a l'hora, fet amb molta passió, molta entrega, i moltes ganes de descobrir més sobre un món al que tinc la sort de formar part com a músic, com a selector d'un Sound System, i també com a oient, telespectador i lector de tots els mitjans amb qui he tingut la sort de conversar, i rebre ajuda per realitzar aquesta empresa.

1.2 Metodologia

A l'hora de fer aquest treball he volgut seguir un criteri unitari que aportí un punt de vista el més ampli possible. En un principi faré una contextualització, on analitzaré breument la història de la música jamaicana, i com aquesta arriba a Espanya. Més endavant, l'anàlisi de la premsa sobre música provinent de l'illa caribenya, l'articularé en apartats vinculats a les quatre grans famílies dels mitjans de comunicació actuals, és a dir, la ràdio, la televisió, la premsa escrita, i els portals web. Tots ells tindran un anàlisi a fons, a fi de veure'n les particularitats, i estudiar-ne la casuística particular.

2. CONTEXTUALITZACIÓ

2.1 Breu història de la música jamaicana

Jamaica. Any 1962. Independència, ska i identitat.

L'any 1962, Jamaica trenca les cadenes. Per fi són lliures. Deixar de ser una colònia britànica, per poder ser un país de ple dret. Un país en què el treball no hi faltaria, en què tothom tindria oportunitats, i en què la gent podria sentir-se més feliç i més realitzada. La independència no portava sinó coses bones a l'illa. Per entendre el sentiment dels jamaicans els anys després de la independència de l'illa, és molt important conèixer el gir que va fer la música. A Jamaica, la música es va convertir en el principal argument d'unitat popular, en el principal argument per unir la població i fer-li creure, que Jamaica podia ser realment un país com qualsevol altre, de la mateixa manera que a d'altres països, per exemple, l'esport havia funcionat igual, o hi funcionaria en un futur.

Es tractava de trobar una idea, un aspecte concret i diferenciador dels demás, i aquest va ser l'ska. És difícil saber en concret quin any va néixer l'ska, doncs la seva varietat, així com la seva ubicació geogràfica dins l'illa costen de poder-ho ubicar de manera clara. Explica Ernest Ranglin¹, guitarrista, i un dels fundadors del gènere de l'ska, que els músics jamaicans sabien de la importància del moment, i que van intentar trobar quelcom diferenciador, fet que van aconseguir, en gran part per la seva influència.

L'ska neix de manera molt eclèctica a finals dels 50 i a principis dels 60, però amb la independència, veurà el seu principal auge popular: s'havia convertit en la música de l'illa. Tothom ballava l'ska, i tothom volia ballar-lo, doncs era una música festiva, relaxada, divertida, i sobretot, que havia fet creure els jamaicans que podien aportar quelcom al món. Els mateixos músics van ser conscients del malestar social que hi havia a l'illa a finals dels anys 50, i és per això que van acabar trobant l'ska, gairebé de manera accidental, com sol passar en aquests casos². En aquest sentit, l'ska neix de deconstruir el ritme de la guitarra del Rhythm & Blues americà, que era la música més

---

1 Al documental Rocksteady: The Roots of Reggae.

2 Molts dels ritmes que escoltem avui en dia, han nascut de forma gairebé accidental, donada l'experimentació dels ritmes amb els instruments.

escoltada en aquell moment a Jamaica. La guitarra va passar al contratemps³, un fet que si bé podia semblar estrany, ha acabat sent el principal tret característic de l'ska: *l'skank* -en al·lusió al soroll sec que feia l'acord de la guitarra-. A tot això, cal sumar-hi la influència d'altres estils caribenys, com el Calipso, provinent de l'illa de Trinitat, i que estava fent moure a mig Carib, o el propi Mento, de Jamaica, que tot i semblar-se molt al Calipso, mantenia unes grans diferències, sobretot a nivell líric.

L'ska va ser un gènere que es pot considerar que va néixer de baix a dalt, ja que el seu sorgiment, a Kingston, va intrínsecament lligat als Sound Systems, una cultura pròpia dels barris pobres de Jamaica, on la gent s'agrupava enmig del carrer per escoltar les grans novetats que els selectors portaven dels ritmes negres americans. Aquest va ser el primer camp de batalla per l'ska, i al superar-lo, la seva extensió per l'illa va ser momentània. De sobte, Jamaica tenia un ritme comú, alegre, i que sobretot, ajudava a entendre el moment real de la població, que amb la independència de l'illa, veia un gran nombre d'oportunitats. Es pot dir, doncs, que l'ska va constituir un dels principals aspectes identitaris a Jamaica.

La música ska, com la gran majoria de gèneres musicals, ha sofert moltes modificacions al llarg del temps. Cal destacar que encara a l'actualitat, és un gènere completament viu, i de fet, està veient un auge amb la recuperació de l'ska anomenat "tradicional", o en anglès "foundation". Cada cop hi ha més grups amb afany de recuperar el ritme tradicional jamaicà, tal i com era en els seus inicis, i no com ha evolucionat, tant amb el 2Tone britànic, de la mà de grups com The Specials, Madness o Mr. Review, com de la tercera onada, vinculada sobretot al sud d'Europa amb grups com Ska-P, Banda Bassoti o Obrint Pas.

---

3 Mentre estem acostumats a escoltar ritmes de guitarra que prenen el primer i el tercer temps del compàs com a temps més importants, l'ska va passar la guitarra el segon i al quart temps. Això fa que la sensació sigui de que la guitarra va al "contratemps".

Anys de Bonança. El Rocksteady

La importància que té l'ska a Jamaica, i l'empremta que hi deixa és innegable, i és per això que serveix com a coixí perquè s'hi puguin desenvolupar altres gèneres i estils musicals. El principal és el que em dispo a dibuixar breument: el rocksteady.

Així com l'ska, el Rocksteady té un naixement difús, que resulta de ralentitzar els ritmes ska. Per entendre el seu naixement, hem de situar-nos als anys 60, a una Jamaica acabada d'independitzar del Regne Unit, i en la que sobretot, hi ha un aire de felicitat general. La població veu, tal i com s'ha explicat anteriorment, una gran oportunitat per prosperar personal i col·lectivament, i de fet, així és. El terme Rocksteady neix d'una cançó d'Alton Ellis - una cançó de les més reconegudes i una de les primeres -, titulada "Rock Steady". De manera concreta, el Rocksteady és la ralentització del ritme ska, un ritme que pot convertir-se en frenètic, gairebé. Així, el Rocksteady segueix mantenint les guitarres i els pianos al contratemps, fet que havia diferenciat a l'ska, així com també mantenir la tercera part del compàs com el temps fort.

Un dels principals aspectes que destaca del Rocksteady, i que de fet, serveix per descriure el context general que es vivia a Jamaica en aquell moment, és el fet que la seva temàtica és principalment romàntica. El Rocksteady és una música que parla normalment d'amor, fet que ve donat, com s'ha explicat, per el context general de l'illa. Jamaica viu dies dolços, on les oportunitats per la població eren una realitat, i on per tant, havia de néixer un estil musical més propi, i sobretot més calmat. El Rocksteady, per tant, ja ens dibuixarà, musicalment parlant, el que acabarà esdevenint el Roots Reggae, i sobretot, el New Roots actual.

Els bons temps que vivia Jamaica van fer que hi hagués una proliferació musical molt gran. Molts seran els artistes que sorgiran, així com també els productors, i per tant, també els Sound Systems. Cal destacar, en aquest sentit, que Jamaica seguirà mantenint el seu gran nombre de Sound Systems, i per tant, no perdrà el gran component social que tenia la música. La gent seguia sortint al carrer per anar al Sound System a escoltar les novetats que els productors, tals com Sir Coxson o Duke Reid portaven als barris. Tampoc perdent una figura amb molta controvèrsia, però que és clau per entendre aquell moment: Els "Dance Crasher", és a dir, tota aquella gent que eren enviats per un Sound Systems, a les festes d'un altre Sound System per així restar-li públic, i emportar-se ells el màxim nombre d'assistents a la seva festa.

Malgrat l'existència dels Dance Crasher, és un període de temps en què el que prima és la serenitat social a l'illa. A mode d'exemple, reproduiré les paraules de l'arxiconeguda cantant Marcia Griffiths, autora de grans clàssics, així com membre de les I Threes, les coristes de Bob Marley and The Wailers, quan parlant d'aquests temps de l'ska i el Rocksteady, afirma que es podia caminar per els carrers sense cap mena de por⁴. Tal i com diu, podies anar d'un poble a l'altre sense por de que et passés res. I ho afirma perquè després passarà a ser una missió gairebé suïcida, amb la gran crisi que viurà Jamaica al cap d'uns anys de ser independent.

La Vinculació amb el Regne Unit i la nova evolució musical: Les "Version", i el "Dub"

Un altre dels aspectes importants a tenir en compte fins al moment, és la vinculació que la música Jamaicana té amb el Regne Unit. La gran majoria de músics jamaicans, van veure's obligats a emigrar al Regne Unit, doncs a Jamaica, si bé la música era molt prolífica, no podien guanyar-s'hi la vida. Els grans amos de la nova indústria musical jamaicana, com els esmentats anteriorment Sir Coxsone i Duke Reid, que havien passat dels Sound Systems cap als estudis de gravació, i havien encetat una nova carrera discogràfica, estaven mantenint a tots els artistes en unes condicions precàries. Com molts d'ells expliquen, no feien música per els diners, tan sols veien el que actualment seria l'equivalent a 1 € a la setmana, fet que per molts d'ells, era inassolible⁵. Per això, són molts els que marxen al Regne Unit, lloc on s'acabarà convertint en un fenomen completament sonat, i que farà que l'ska i també en part el Rocksteady esdevinguin fenòmens de volada internacional. Val a dir, doncs, que l'ska, aconsegueix arribar als llocs més alts de les llistes de vendes del Regne Unit, fet que farà que els productors jamaicans es fixin molt en què està passant allà.

Es podria dir que a finals del 60 hi ha una crisi musical a Jamaica. Molts dels artistes havien emigrat al Regne Unit, i els productes que es feien als estudis, estaven completament destinats a l'illa anglesa. Així, Jamaica semblava que estava estancada en un estil, fins Trojan Sound System, del gran propietari Duke Reid, liderà una revolució. Reid va pensar que podia posar a la Cara B de les cintes, la peça instrumental sense veu. Les remescles de les cançons es van convertir en un nou fenomen, i d'aquí en va néixer el fenomen del "DJ-ing", on artistes com U Roy parlaven de les misèries de la vida a Jamaica en un llenguatge totalment planer. Va ser d'aquí d'on va néixer en gran

---

4 Referència extreta del documental Rocksteady: The Roots of Reggae.

5 Extret tant del documental "Historia de la Musica Jamaicana", com del pròleg del llibre "50 años de Reggae en España".

part el concepte també del Dub, on els productors jugaven a transformar el ritme de les cançons afegint efectes com el "delay"⁶, traient i posant instruments, etc. Tot això va reactivar el panorama jamaicà musical, que encara estava per veure el seu gran auge.

El naixement del Reggae, el Rastafarisme i Bob Marley

Any 1973: Bob Marley and The Wailers apareixen al programa de televisió més important de la BBC, al Regne Unit. Aquest és el moment més important de la història de la música jamaicana. A partir d'aquest moment, l'èxit de Bob Marley encarnaria a tot el món el fenomen del Reggae, convertint-lo en una música mundial, i en el gran estàndard de l'illa. Però com arribem fins aquí?

Tal i com s'esmenta anteriorment, Jamaica vivia uns anys molt convulsos, on els Rude Boys - pistolers que amenaçaven a la gent als balls- tenien cada cop més poder. La música era l'únic refugi per una societat que ja havia tocat de peus a terra, i que havia vist que malgrat independitzar-se, no havia assolit tota la prosperitat que volia. Era molta la gent que passava gana, i sobretot, la gent que no creia en la política. És d'aquí d'on neix la gran fallera per el moviment Rastafari, i per les figures de Marcus Garvey i Haile Selassie, aquest últim, l'emperador d'Etiòpia, convertit en la reencarnació del Messies Negre, i per tant, venerat, i rebatejat amb el nom de Ras Tafari.

Molts joves, entre ells Bob Marley, van trobar en el moviment Rastafari, una manera diferent d'entendre la vida, i per tant, de viure en harmonia en tot allò que els envoltava. El moviment rastafari donava moltíssima importància a l'Àfrica, i sobretot també a la música dels seus tambors al ritme Nyahbinghi. Aquest fet és clau, perquè és d'aquí d'on neix el ritme Reggae. La influència de la música ska i rocksteady és òbvia, però el Reggae hi afegia un plus. Es podia parlar i cantar de la realitat de Jamaica. La música ja no tenia el component merament festiu, sinó que també havia incorporat un component crític. S'havia convertit en una eina de canvi i protesta social.

---

6 El Delay és un efecte utilitzat en música, en què el so en qüestió es va reproduint de forma continuada només tocant-lo una vegada. Un efecte similar a l'"eco". Hi ha molts elements, a més, que permeten modificar la durada de les repeticions, vincular-les al temps de la cançó, i molts d'altres aspectes. En música Dub s'acostuma a utilitzar tant en la veu, com en parts de la bateria, a fi de donar molta més profunditat a la cançó.

Michael Manley, economista, va ser el primer president de la Jamaica lliure que va donar llibertat als Rastafaris, entenent que aquests eren una part important de la població, i que el seu treball era una part inamovible de la cultura de l'illa. I és aquí on arribem al moment clau de la música jamaicana: l'aparició de Marley a la BBC.

Crisi, èxode i la mort de Bob Marley

La fama que estava cobrant Bob Marley va fer que la música reggae arribés a tot el món. Cada cop més, grups de reggae es podien fer famosos, i sobretot Marley, era una celebritat, ja que va esdevenir en la icona de Jamaica per tot el món.

A Jamaica, però, només Marley aconseguia gestos socials. Manley havia hagut de distanciar-se de la seva política de proximitat i llibertat als Rastafaris, la qual cosa va fer créixer de manera alarmant la crispació al carrer, on els tirotejos, lligats amb l'arribada de la cocaïna van fer que els ghettos es convertissin en llocs molt perillosos. És ja conegut el tiroteig del que Marley va ser víctima⁷, fet que no el va incapacitar per fer un gest més que simbòlic: un concert dos dies després d'haver rebut més d'un tret, en què els dos principals líders polítics opositors de Jamaica es van donar les mans per la pau de l'illa.

La tensió a l'illa era creixent, i per tant, molts artistes van haver de marxar de nou al Regne Unit, i entre ells, Bob Marley. Era el final de la dècada dels 70, i fora de la tensió de Jamaica, el Reggae i la seva vinculació amb el Rastafarisme s'havien fet famosos per tot el món. Allà on anaven, els artistes jamaicans movien quantitats molt grans de gent, fet que va fer que hi hagués un gran nombre d'artistes que van voler apropar-se al món jamaicà i del reggae, com ara els Rolling Stones.

L'any 1981, el de la mort de Bob Marley, va permetre a Jamaica adonar-se de que el missatge del reggae, amb un gran nombre de fans a tot el món, havia perdut tot el seu sentit a Jamaica, on el rastafarisme no havia aconseguit solucionar gairebé res, i els artistes com Black Uhuru que gaudien d'una fama internacional molt gran, a Jamaica havien perdut, en certa manera, sentit en les seves lletres i músiques. La gent pobre de Jamaica seguia sentint l'atracció per els Sound Systems al carrer, per passar-s'ho bé i prendre cocaïna. És aquí on neix una nova cultura a Jamaica: el Dancehall.

---

7 El dia 3 de desembre de l'any 1976

La nova moda: El Dancehall i el Sexe. Expansió als Estats Units

La moda rastafari que tants adeptes havia aconseguit a l'estranger, havia perdut tot el seu sentit a Jamaica, on la pobresa, la gana, i l'impossibilitat dels polítics a solucionar aquests temes, havia evidenciat que la població necessitava quelcom nou que li fes retornar la il·lusió. L'any 83 apareix un nou cantant, Yellowman, que tot i ser al·bí, aconsegueix guanyar-se tot el públic jamaicà cantant el nou estil: el Dancehall. Un estil molt més directe, en què les lletres tractaran de festa i sexe. Al llarg dels anys 80, Jamaica és una terra en què els tirotejos i la inseguretat són creixents, i és per això que la música Dancehall és un refugi per molts per poder tenir una estona de desconexió on prendre rom i esnifar cocaïna. El nombre de DJ's i cantants és cada cop més gran, i per tant, la competència entre ells creix. A més, creix també un nou culte a les armes de foc que acaba desestabilitzant del tot el centre de les grans ciutats com Kingston, que aviat es va convertir en un camp de batalla constant.

En aquest sentit, la música Dancehall tenia molta fama i molt renom a dins de Jamaica, però fora no aconseguia fer-se lloc, doncs les seves lletres eren completament explícites, i aquest fet, fora de Jamaica es veia com quelcom realment vulgar o fins i tot, ofensiu. És per això que es va haver de reinventar el ritme per vendre'l fora, ja que per aconseguir entrar el Dancehall a un altre mercat, s'havia de canviar la temàtica de les lletres, i també els patrons rítmics del Dancehall que, com s'ha dit, eren molt frenètics, en contraposició a la música que s'escoltava a d'altres llocs del planeta. Mentre a Jamaica es seguia fent el mateix ritme Dancehall, parlant sobre sexe, a llocs com Nova York, van aparèixer els primers cantants jamaicans que van fusionar el Dancehall amb el Hip Hop, la nova música creixent underground dels Estats Units. Shinehead en va ser el primer, però d'entre ells cal destacar la figura de Shabba Ranks, que va ser el primer gran fenomen, i que al llarg dels anys 90 va aconseguir ubicar-se a tot el món de nou.

Homofòbia i Dancehall. La caiguda de molts mites

La fama que va cultivar Shabba Ranks, de la mà de Buju Banton, va fer que es fessin molt famosos a tot el món, fins al punt que Shabba Ranks es considerava gairebé el nou hereu de Bob Marley al món. Malgrat això, una cançó ho va canviar tot.

Buju Banton va publicar una cançó a Jamaica titulada "*Boom Bye Bye*", on parlava obertament de disparar a tots els homes homosexuals. Jamaica és un país on l'homosexualitat és

il·legal, i cal tenir en compte que és un lloc on les esglésies són molt importants per la població, i allà es predica el camí de la rectitud, i es promou el fet de que no es pot tenir relacions amb una persona del mateix sexe, doncs només s'han de tenir entre home i dona per a poder procrear.

Aquesta cançó va fer que la resta del món no entengués la postura dels artistes jamaicans, i va significar la caiguda de Shabba Ranks, Buju Banton, i molts d'altres cantants de Dancehall que s'havien fet un gran lloc en el panorama internacional. És per això que aquesta música va quedar relegada del tot a l'illa de Jamaica, trencant així tots els vincles que tenia a l'estranger.

El New Roots. Torna el moviment rastafari i els Badda Dread

La caiguda que va tenir la música Dancehall a tot el món, va servir també perquè a Jamaica, la gent entengués que la música Dancehall, si bé estava molt bé per passar l'estona, era una música que provocava una fractura en la societat, tot i que omplia les sales de ball, convertint-les gairebé en orgies ballant Dancehall. És per aquest motiu que hi ha un nou sorgiment del moviment Rastafari, i per tant, de la música Reggae pura, ara bé, amb diferències, donat sobretot l'avenç de la tecnologia.

En aquest sentit, tenen moltíssima importància a principis del segle XXI els denominats Badda Dread. Artistes com Capleton o Anthony B, és a dir, artistes de tendències Rastafari que utilitzen, tant el Reggae com el Dancehall en les seves cançons, però que en tots els casos, rebutgen l'homofòbia característica de la música Dancehall. Tots ells, conjuntament amb artistes de Reggae com Luciano, van tornar a donar una nova dimensió al panorama Reggae, amb l'anomenat New Roots.

L' Actualitat

L'actualitat de la música jamaicana és molt similar a la de principis del segle XXI. Arreu del món hi ha un gran nombre d'artistes tant de Reggae com de Dancehall, tots ells aglutinats dins l'etiqueta del New Roots, més vinculat, però, a la música Reggae. Malgrat això, hi ha un nou sorgiment de la música "Foundation", en què cada vegada hi ha més grups que pretenen recuperar la imatge i el so de bandes de Jamaica com Burning Spear i Black Uhuru. És el cas, per exemple, de Raging Fyah, el principal abanderat actualment.

A més, hi ha tot una onada creixent tant de la cultura Sound System i Dub, com també una gran proliferació de grups d'ska i rocksteady, que recuperen els ritmes inicials de la Jamaica dels anys 60.

Amb tot això, podem comprovar com la música jamaicana viu actualment un moment de molta proliferació, i que cada vegada té un reconeixement més gran, sobretot entre el públic jove. Cada cop més hi ha artistes, seguidors i adeptes a tots els ritmes jamaicans.

2.2 Com arriba la música jamaicana a Espanya?

A l'hora d'analitzar com la música jamaicana arriba a Espanya, ens trobem amb molts aspectes que hi influeixen i que hem de tenir en compte a l'hora d'establir el marc d'aquest treball. És per això que trobo oportú fer dues consideracions prèvies, per deixar clar dos aspectes que, ni molt menys, són superficials, i que de ben segur, han marcat, i molt, l'entrada de la música jamaicana a Espanya.

D'una banda, és necessari deixar clar que la música provinent de Jamaica, ja sigui l'ska, el rocksteady, o el reggae, mai han gaudit d'un públic potencial massa gran. Tot seguit, quan enumeri les publicacions que més van triomfar a Espanya, crec que cal tenir en compte prèviament que el seu èxit no va ser massiu en la mesura, per exemple, que van poder tenir grups o fenòmens com els dels Beatles, o els Rolling Stones. Si algun d'ells, com es podrà veure, va tenir la sort d'arribar a una certa cota de fama o reconeixement, va ser normalment, des del desconeixement de la població respecte el que estava escoltant.

Això fa que la població no entengui realment el que està escoltant i que per tant, no es pugui entendre una música, com és l'ska, en la seva totalitat. Cal dir, i tot seguit em referiré en condicional, que mai sabrem què hauria passat si des d'un inici, l'ska s'hagués tractat com un nou gran gènere a Espanya, i no com un simple ball, a voltes graciós fins i tot. És per això, que al desconèixer realment el que s'està escoltant, és molt difícil poder valorar-ho com si es tingués un coneixement ampli i profund de l'estil musical en qüestió. L'escolta de la música sense coneixement de causa, no és el mateix que una escolta molt més profunda i reflexiva. Així, el públic que es crea

de la música ska, és un públic completament reduït, que no es veurà augmentat fins a l'auge del Roots Reggae, Bob Marley, i la identificació del moviment Hippie amb aquest.

D'altra banda, s'ha d'aclarir també, que el context social determina moltíssim la influència que pot tenir una música en concret, i aquest no n'és una excepció. Un dels aspectes que influeix moltíssim en l'entrada de la música ska a Espanya l'any 1964, és el fet que s'està vivint sota una dictadura com fou la franquista. Això, inevitablement, ha de revertir en el missatge que la música transmet, i en la voluntat i l'èmfasi que es posa a l'hora d'intentar fer arribar un estil. És per això que la música ska, sent tant festiva com és, arribarà a Espanya com un simple ball a l'altura del Twist, o el Rock & Roll, perdent així tot el component social que té a Jamaica.

Si bé és cert que a Jamaica, amb l'impàs que es produí a finals dels anys 50 amb l'arribada de l'ska i el creixent oblid sobre gèneres com el Mento o el Calipso, es va perdre de forma significativa el component crític i social que tenien aquests gèneres precursors de l'ska, a Espanya, aquesta música arriba ja sense cap mena de component social. L'ska, com explicava abans, arriba com un simple ball que està arrasant al Carib, i que al Regne Unit i als Estats Units s'està obrint pas. Així doncs, caiem de seguida amb un gran greuge al respecte d'un estil que va néixer de l'afany de llibertat i de la identificació pròpia d'una illa que havia estat sotmesa a molts i molts anys d'esclavatge. Això, a Espanya era completament desconegut, i no va ser fins més tard, en un país en plena democràcia, quan el fenomen Marley farà obrir els ulls a la gran població sobre aquest aspecte.

Donades aquestes dos consideracions inicials, sembla important també, deixar clar com aquest aspecte serà tractat al treball, tenint en compte que és molt difícil especificar com és l'arribada d'un estil de música sense caure ni en un reduccionisme molt gran, ni tampoc en un gran tecnicisme que compliqui la comprensió d'aquest. És per això que he trobat oportú parlar de dos grans grups, tota aquella música que s'importa, i la que es crea a Espanya directament.

La música importada

"My boy lollipop": la millor estratègia portada a terme mai dins Jamaica, en aquell moment. Un fenomen completament sonat. Millie, una jove adolescent s'havia convertit en un dels personatges més influents de l'illa. Tothom la volia escoltar cantar aquesta cançó, amb el to infantil

que la caracteritzava. Aquest fenomen va tenir una volada massa gran a l'illa de Jamaica com perquè no es provés de portar fora. Evidentment, el primer lloc on va viatjar va ser el Regne Unit on, curiosament, també va triomfar, i molt.

Any 1964, el primer EP⁸ de música jamaicana arriba a Espanya. En aquest EP hi apareix una versió de Laura Lee, del ja gran clàssic "My boy Lollipop". L'EP original de Millie arribaria el mateix any 64. Aquí arrenca tota la relació que té Espanya amb la música Jamaicana. Com s'ha comentat, l'ska arriba a Espanya amb el simple objectiu de fer-se un lloc a les sales de ball, ja que a d'altres països com Anglaterra, l'ska s'estava convertint en un gran fenomen.

En el fet de que l'ska tingués aquesta internacionalització, hi tenen molt a veure dos aspectes. D'una banda la creixent immigració cap al Regne Unit que va fer que molts dels artistes haguessin de marxar i, al fer-ho, van crear tot un nou circuit i un nou públic de la música ska. En aquest sentit podem lligar-hi noms tan il·lustres com els de Ernest Ranglin, Monty Alexander, Derrick Morgan, Don Drummond, Roland Alphonso, Prince Buster, o Laurel Aitken, entre d'altres. D'altra banda, cal remarcar un nom: Chris Blackwell. A simple vista pot semblar un nom més, i de fet, seria més coherent destacar la figura dels grans productors com Sir Coxsone Dodd, o Duke Reid, però Blackwell té una influència molt gran en quan a la internacionalització de l'ska. El mateix any 64, agafaria una vella cançó del Rhythm & Blues americana, i la transformaria de la mà d'Ernest Ranglin. Només faltava una veu femenina i innocent: Millie Small. Tot aquest còctel va permetre que el segell que Blackwell dirigia, Island Records, es convertís en un gegant. Havia nascut el primer gran fenomen: "My Boy Lollipop". Un cop exportat, arribaria al número 2 de les llistes tant del Regne Unit, com dels Estats Units. Actualment, té una xifra aproximada de vendes que ronda els 7.000.000 d'exemplars.

Les peces que han anat arribant a Espanya, sigui en el format que sigui, tenen dues classificacions molt clares i que tan sols mirant a simple vista es veu: les provinents de Jamaica, i la resta. Trobo oportú separar-les per aquestes dos categories que, lluny de que semblin reduccionistes, al unir una classificació que pot ser tan àmplia com la "resta del món", tenen un sentit molt clar. És obvi que el que es va fer a Alemanya i va arribar a Espanya no era igual que el que s'havia fet a Itàlia, per exemple, però el que sí que és cert és que tota la música ska que arriba de fora de Jamaica

---

8 "The beat of Today", del segell Belter.

té uns components molt diferents que no pas la que s'importa directament de l'illa caribenya.

La música provinent directament des de Jamaica

Encapçalada per el ja famós "My Boy Lollipop", i per noms tan il·lustres com els de Desmond Dekker, Jimmy Cliff, o Laurel Aitkien, la música que arriba directament de l'illa té una característica pròpia que no té la demés música que arriba amb l'etiqueta ska a sobre.

La característica pròpia que diferencia la música que arriba directament des de Jamaica, de la que arriba de la resta del món amb l'etiqueta de l'ska, és que la música portada directament de l'illa és ska, justament. Fent una cerca de les publicacions que Pedro García i Toni Face fan al seu llibre "*50 Años de música Reggae en España*", he pogut constatar un fet, que és que la música que arriba de l'illa, és música amb ànima, amb cos, i amb molts aspectes que són molt difícils d'explicar amb paraules. De fet, cal deixar clar que molts grups d'ska "oldies", com se n'anomena ara dels grups que fan *revivals*, segueixen versionant aquelles cançons que es van fer a Jamaica al llarg dels anys 60, i que per molt que no es volgués admetre, les obres de Desmond Dekker, les de Jimmy Cliff o les de Prince Buster tenen una aura que les acompanya que les identifica amb l'ska. Escoltant qualsevol dels temes que arriben directament de Jamaica, un sent identificat el so real i pur de l'ska, mentre que escoltant gravacions d'ska d'altres llocs, això no passa.

La música que ve de fora de Jamaica

Com es comentava en el punt anterior del treball, la música que arriba provinent d'altres llocs del món que no són Jamaica, ve mancada d'un aspecte que no és palpable, com és l'aura.

Les gravacions que ens arriben de clàssics com Peppino di Capri, Mango Jones, Bobby Jay, o The Locomotive, per exemple, són gravacions en què més enllà de posar en dubte la seva qualitat, el que es pot posar en dubte és el seu sentiment de pertinença al gènere ska. Aquestes gravacions molts cops tenen la paraula ska a l'etiqueta, fins i tot tenen un ritme instrumental molt similar al de l'ska, però una cosa està clara, i és que cap d'aquestes gravacions podrà acostar-se mai a l'essència que tenien les dels Skatalites, o les de Prince Buster. Perquè?

La música ska feta a Jamaica, tenia un component clar d'arrelament social amb la terra. La gent sabia com sonava l'ska, volia ballar-lo, i als artistes els hi encantava tocar-lo. Com explico en un apartat anterior, eren dies feliços a Jamaica, i l'ska va ser una eina d'arrelament social. Quan parlem de les gravacions que es donen en d'altres països, tot i poder tenir una qualitat millor en el procés de gravació, aquesta essència, i aquest esperit d'arrelament no hi és, i això es nota moltíssim a l'hora de fer música.

Havent entès aquestes classificacions, ens podem fer una idea de què és el que arriba a Espanya al llarg dels anys 60 i 70. Anem a fer-nos ara una petita imatge de què és el que es fa a Espanya aquests anys.

La música feta a Espanya.

Dos noms propis: Belter i Alma. Sobretot el primer, Belter. Aquests dos noms responen als dels dos principals segells discogràfics que van apostar per la música provinent de Jamaica. Dos noms propis més: Los Antifaces i Los de la Torre

Així com quan parlàvem de la música que arriba de fora d'Espanya, citàvem en primer lloc el "My Boy Lollipop", al parlar de la música ska feta a Espanya, ens hem de referir també a "Mi Chico Bombón". Aquest primer gran fenomen mundial de l'ska també es va transportar a Espanya. La primera versió la firmen Los Diástole, tot i que en realitat la millor versió és la de Los Antifaces.

La música ska feta a Espanya té una característica igual a la que pot tenir la música que arriba de fora de Jamaica. Escoltant-la, és obvi que és diferent de tota la música que venia directament des de Jamaica, però no per això hem de menystenir-la. Tal i com s'ha especificat, a Espanya destaquen dos grans grups, que són Los Antifaces i Los de La Torre, tots dos sota el segell Belter -que acabaria sent el més prolífic-. Aquests dos grups ens permeten identificar dos grans aspectes que també es repeteixen tant en la música que ve de fora de Jamaica, com en la que es fa a Espanya, que és la mescla entre versions de grans temes de Jamaica -com el cas del "My Boy Lollipop"- però també per l'aposta per a temes de pròpia creació.

Els temes propis que es van fer, fossin en el format que fossin, tenien un aspecte en comú, que era una mena d'afany en vendre el ball de l'ska com quelcom completament nou. Això fa que la temàtica de moltes cançons sigui aquesta, és a dir, reiterar el fet de que un nou ball arriba a Espanya, des de Jamaica, i que a d'altres països també està triomfant.

La música creada a Espanya, a excepció de pocs grups com els Antifaces, que sí que són capaços de trobar un so ska, destaca també per el fet de que en molts casos no sembla música ska. Si escoltem la cançó " Ska jamaquino" de Los Blues de España, ens adonarem de que tot el que té d'ska aquesta cançó pertany únicament al nom, a l'igual que passarà també en gravacions de grups com els Telstars, que tindran temes amb pretensions ska, però que no s'apropen, ni molt menys, a aquest gènere.

Amb tot això, he volgut dibuixar quin és el panorama que ens trobem a partir de l'any 1964, quan arriba la primera peça jamaicana a Espanya, una realitat en què es barregen els temes de producció pròpia Espanyola, les versions, els temes provinents d'altres països, entre els quals també hi havia versions, i en un altre apartat, els grans artistes jamaicans, que encara ara segueixen escoltant-se i apreciats-se per la seva qualitat.

3. Estudi de la realitat dels mitjans sobre música jamaicana a Espanya

Concepcions prèvies

D'entrada, entendre la realitat dels mitjans de comunicació amb objectivitat és molt difícil. La realitat del moviment o cultura jamaicana a Espanya, però també a nivell global, és molt complicat d'entendre per aquells qui no hi estan avesats, i és per això que el format en què molts d'aquests mitjans, sigui en la superfície que sigui, s'adrecen al públic esdevingui, a voltes, incomprensible per molts. El llenguatge, el so, el vocabulari emprat per definir certs estils musicals, les corrents musicals i artístiques, són alguns dels aspectes que més caracteritzen aquest món que, si bé es pot entendre de manera superficial i simple, quan s'intenta aprofundir-hi, pot ser molt més complex del que sembla, i que hi ha tot un univers al voltant del que molts entenen com a Reggae, o Bob Marley.

Escotar en programes de ràdio paraules com *Steppa Britànic dels 80*, *Digital anglès*, o *Rub a Dub*, és molt freqüent i, evidentment, distreu o crea confusions a tots aquells que no estan realment avesats en tota aquesta cultura. És per això, que una primera premissa de la que partia, abans de tenir contacte amb diversos mitjans de comunicació, era el fet que el seu públic havia de ser, si o si, un públic entès en tota una sèrie d'estils que van molt més enllà del que molts entenen com a Reggae, tal i com deia anteriorment.

D'altra banda, cal destacar també, prèviament, un aspecte que abans de començar a contactar amb els mitjans que apareixen al treball, tenia al voltant del meu cap: la professionalització d'aquest sector. Per a ser realistes, aquest era un aspecte que prenia molta importància a l'hora de pensar en com estructurar els conceptes que havien d'aparèixer en aquest treball. La meua proximitat al sector, m'havia fet pensar, més d'una vegada, que molta de la gent que està dins els mitjans de comunicació que més endavant esmentaré, i que s'han convertit en referències del gènere no tenien cap mena de preparació en comunicació, o directament en periodisme. És per això que un aspecte que creia important era el fet de diagnosticar si realment, moltes d'aquestes persones que estan informant per milers de persones arreu del planeta (no cal oblidar que el públic llatinoamericà, com es veurà, és molt important), no tenen cap mena de formació en el que estan fent i oferint a tots aquells oients, espectadors o lectors, que els escullen a ells per poder estar al dia del que passa.

Perquè he escollit aquests mitjans?

Un dels aspectes que em veig obligat a justificar abans de començar aquest estudi, és el perquè he escollit els mitjans que sortiran a partir d'ara, i que són els que he tingut la sort de poder entrevista a fi de que em donessin el seu punt de vista.

A nivell de ràdio, he parlat amb l'emissora SomReggae FM per diversos motius. D'entrada, vaig escollir SomReggae FM perquè és una emissora en el sentit complet de la paraula. SomReggae FM emet a l'FM del Baix Empordà, al TDT del Baix Empordà, per Internet i per dispositius Android i Apple. Això deixa entreveure que és molt més que un simple programa dins una emissora o bé d'internet, o bé d'una televisió. Són aspectes que més endavant detallaré amb molta més precisió en el treball. El cas és que SomReggae és una emissora en el sentit complet de la paraula. A més, ha demostrat també un aspecte que s'està convertint en tendència, que és el de l'aliança amb d'altres programes sobre música jamaicana. Unes aliances que beneficien a totes les parts implicades i que son molt difícils d'imaginar en d'altres àmbits de la comunicació musical. Un nou tipus de model mixt entre les aliances, i la producció pròpia.

A nivell de televisió he establert contacte amb el canal Burnin TV. Un canal de YouTube que emet un programa mensual, on hi ha tot tipus d'entrevistes i seccions. Burnin TV és la referència en televisió, i s'ha convertit en un programa d'obligada visualització per els amants de la cultura jamaicana a Espanya.

A nivell de premsa escrita, he contactat amb la redacció de DoTheReggae. Actualment és l'única publicació que existeix a Espanya. Anteriorment només hi ha un precedent en premsa escrita a Espanya. DoTheReggae, tot i la seva curta vida, s'està assentant com un mitjà de referència i sembla indicar que la seva carrera apunta a que seguirà durant molts d'anys.

Finalment, a nivell de mitjans digitals de difusió i informació, he parlat amb Reggae.es, el portal referència. Reggae.es és el lloc on aquell que vol saber què va passar en determinat concert, saber quines crítiques té el nou CD d'un grup, conèixer i veure videoclips d'artistes, així com conèixer més a fons la cultura jamaicana i tots els seus símbols i llenguatges, va. Reggae.es ha creat un portal de referència per a tots els adeptes i seguidors d'aquesta cultura, anant sempre de la mà de l'ACR, l'Asociación Cultural Reggae, que més endavant detallaré.

3.1 Ràdio

Quan analitzem els mitjans de comunicació sobre música jamaicana, hem de referir-nos a la ràdio. La ràdio és el gran gènere de la cultura jamaicana. Ho va ser als *ghettos* de Kingston als anys 70, i ho és a l'actualitat amb una gran quantitat de petites emissores a tot el territori espanyol que intenten donar ressò, sobretot musical, a una cultura que té en la ràdio, un gran estandard. Quan mirem videoclips de cançons realitzats a Jamaica, a molts d'ells es veu com la gent humil, la gent del *garrison*⁹ com diuen ells, té ràdios a casa i les utilitza per a escoltar música de l'illa. Les estacions de ràdio es van convertir en un gran altaveu per molts grups, i sobretot per la música del moment a Jamaica, quan van sorgir els grans estils musicals com l'ska o el rocksteady. La gent els va conèixer per les estacions de ràdio, i per els Sound Systems. D'aquí l'estreta vinculació entre ràdio i Sound System. De fet, serà a l'illa on començarà a haver-hi programes de ràdio que comptaran amb actuacions de Sound Systems tal i com si estiguessin a un club, o una discoteca. Tot retransmès des de la ràdio.

Això, evidentment, situa la ràdio a l'epicentre gairebé de la música jamaicana. És per això que no només a Jamaica hi ha moltes ràdios i molts programes, sinó que aquest format periodístic tant lligat amb el Sound System¹⁰ també s'ha exportat al món. La ràdio sempre ha tingut més llibertat que la televisió, doncs l'espai de l'FM és molt més ampli. Això fa que hi hagi molts més mitjans i per tant, molta més pluralitat. A més, ha estat, des dels anys 30¹¹, un espai propici per a poder fer difusió de la música. Simplement so. Sense imatge. Per això, el reggae ha estat també molt present en d'altres tipus d'emissores de ràdio molt més convencionals, però que també han pogut donar-li un altaveu.

Programes en canals oficials

El reggae ha tingut molts més espais, i és per això que a Espanya, per exemple, hi ha dos programes estrictament sobre música jamaicana que s'emeten des dels canals de la ràdio pública nacional, concretament Ràdio 3, pertanyent al grup de Radio Nacional Española, que té en Ràdio 3

---

9 La traducció literal de Garrison, prové de termes bèl·lics. Literalment parlant, vol dir “fortificació, zona de resistència”. A Jamaica, però, s'utilitza molt sovint la paraula Garrison per referir-se als Ghettos de les grans ciutats que lluiten i resisteixen contra Babylon i el model occidental.

10 Moltes cançons i grups han trobat en la ràdio un gran altaveu, però el cert és que la seva vinculació amb el Sound System també es refereix a nivell d'estil. El Sound System reproduceix només una cançó a l'hora, i es prima molt la implicació dels MC per a poder explicar a la gent què és aquella cançó que van a escoltar. Qui la canta, qui l'ha produït, qui hi toca el baix, etcètera.

11 Temps en què la ràdio tenia en la música la base de la seva programació.

un referent per a la música no convencional o de masses. Aquests programes són: Alma de León i La Casa del Dub, tot i que aquest segon és molt menys seguit i de fet, a hores d'ara se n'emeten molts números només per internet. Malgrat això, Alma de León és la gran referència periodística sobre música jamaicana. L'altaveu que representa la ràdio nacional d'Espanya, i la qualitat en quant a mitjans que aquesta dóna, fa que el programa tingui un grau més de qualitat; que estigui un graó per sobre de les altres emissores o programes que tenen altres mitjans i altaveus per difondre la seva música. És per això que Alma de León, com a referent que és, funciona com qualsevol programa de ràdio del *mainstream* que puguem imaginar. Des de la publicitat a les audiències, des dels continguts i l'agenda, a l'interès per part de tots els grups a anar-hi, des de la qualitat dels micròfons, a la de la taula de so, des dels convidats, als col·laboradors, tots ells, com deia, estan un graó per sobre de tots els altres mitjans de ràdio sobre música jamaicana.

El públic llatinoamericà

Sovint s'ha jugat molt amb una etiqueta molt vaga en quant a pertinença d'artistes, que és el concepte: Reggae en Español. Aquesta etiqueta, gairebé inexistent a Espanya, fa que la gran majoria d'artistes de la península tinguin un públic molt ampli a l'altre costat de l'atlàntic, sobretot a Mèxic i Argentina, els dos països on la cultura reggae està més viva. Tot sota aquesta etiqueta gairebé inventada i que, com deia, a Espanya no té gaire ressò ni difusió. La proximitat lingüística doncs, uneix els dos continents. D'això, evidentment, també se'n beneficien els mitjans de comunicació. Tots els que s'editin en llengua espanyola tindran, segur, un públic molt ampli a l'altre continent, donada la proximitat lingüística i donada també la proximitat de les xarxes socials i Internet. L'inconvenient és que evidentment, no hi tindran ressò els mitjans que s'editin en català o basc, per exemple.

Els podcast han estat la gran via de contacte entre les ràdios i llatinoamèrica. Així com els responsables de Burnin TV m'han comentat que tenen moltes reproduccions dels seus episodis provinents de l'altre continent, i que DoTheReggae té molts lectors en línia també de països com Mèxic, Argentina, o Perú, la ràdio no n'és menys. Programes com Alma de León tenen un gran nombre d'espectadors on-line, i un nombre més alt encara de descàrregues i escoltes dels podcast, doncs s'hi ha d'ajuntar la dels espectadors espanyols, i la dels espectadors llatinoamericans que volen tenir també informació veraç i contrastada d'un món musical que allà mou molta més gent

que a Espanya¹². És per això que troben aixopluc a ofertes com la d'Alma de León.

Més enllà del món oficial. La xarxa.

Com tot, Alma de León és un petit oasi dins de tota aquesta realitat. El cert és que el gran nombre d'emissores de ràdio tenen un simple espai a la xarxa, o bé tenen també un espai en televisions de menys volada, o locals, com el cas de SoundSystem FM, un programa de referència que s'emet des de fa més de vint anys, i que té com a plataforma Ràdio Ciutat Vella, de Barcelona. Una ràdio local, que ofereix un espai perquè un programa es pugui convertir en referència d'un gènere, i sobretot a través dels seus podcast. És per això, que la gran majoria d'emissores o programes, estan situats en un altre circuit on es prima sobretot el poder oferir novetats musicals, i algunes entrevistes. Els mitjans amb què es compta és un altre món. Internet ha dotat d'espai a molta gent per a que pugui realitzar i tenir la seva pròpia emissora de ràdio. Portals com <http://www.spreaker.com/> ofereixen crear una emissora de manera gratuïta. Això, evidentment, és la llibertat absoluta a la xarxa. Cadascú pot tenir la seva pròpia emissora. És per això que cada vegada hi ha més emissores i programes de ràdio. Ara bé, els més reconeguts i seguits són els que tenen un mínim d'infraestructura, com “The Godfathers of ArgentSound”, de Ràdio Argentina.

El cas de SomReggae FM

S'ha explicat abans perquè he escollit SomReggae FM per analitzar al treball. SomReggae ha estat una nova opció de creure i tirar endavant un projecte en comú de diverses persones, per intentar assolir i arribar a un canal completament generalista com és l'FM. SomReggae és un cas on s'obren una mica les fronteres de la música reggae, però tenint a aquest gènere com a fil conductor. És un cas on es creen unes aliances que esmentaré i analitzaré més endavant, i també és un cas de creació de continguts propis sense cap mena de filtre ni de censura, tot i ser a l'FM.

12 L'últim estudi accessible de l'EGM <http://www.aimc.es/-Datos-EGM-Resumen-General-.html> revela que Ràdio 3 està a la “taula mitja” de les ràdios temàtiques. Sobretot, però, cal destacar el gran nombre de descàrregues i escoltes on-line dels podcast. L'any 2011 es superava el llindar dels 500.000 usuaris únics al mes <http://www.rtve.es/radio/20120411/radio-3-rompe-record-historico-450000-oyentes/515201.shtml>

SomReggae FM neix l'any 2009 i actualment es pot escoltar a l'FM i el TDT del Baix Empordà, via Internet, i via Smartphone Android i Apple. A més, compta amb una zona de podcast a la seva web: <http://www.somreggae.fm/>. Per això, SomReggae és un cas diferent als altres, ja que no compta amb el suport de cap altra emissora. La majoria de programes que s'emeten tenen, o bé el recolzament d'una emissora local o comarcal, o bé tenen en Internet la seva casa. SomReggae no. SomReggae és de les poques emissores estrictament de música jamaicana que hi ha a Espanya, i és per això que crec que cal parlar-ne i analitzar el cas.

Les Aliances

Un aspecte sòrdid de SomReggae, però que alhora s'ha convertit en la seva senya d'identitat, és el establir una sèrie d'aliances amb programes de música jamaicana que tenen un cert renom, però que com deia anteriorment, no tenen un espai real on poder-se desenvolupar, doncs estan dins una ràdio local. SomReggae, des de l'any 2013, va decidir crear nous nexes, i emetre altres programes de música jamaicana de tot el territori espanyol. És per això que a les antenes del Baix Empordà, podem escoltar programes com Siete Pulgadas, de Sevilla, o Radio Rasta, de Vizcaia. Això genera un nou panorama que no podem passar per alt: les Aliances entre programes.

És sabut que el món de la música jamaicana és un món de cooperació entre les persones, i que, al tractar-se d'un món catalogat amb l'etiqueta *underground* es treballa dia i dia per poder treure aquesta marca, i poder gaudir d'un bon públic a nivell nacional, i internacional, i deixar de ser un grup minoritari. Aquesta cooperació, ha arribat al món de la ràdio, i el cas de SomReggae ens ho revela. SomReggae condiciona la seva graella per tots aquests programes que emet externs, fet que té una doble lectura.

D'una banda, la programació de SomReggae suma qualitat a la seva graella, ja que emeten programes amb un cert recorregut i una certa veterania a les ones, com el cas de SoundSystem FM, que fa més de vint anys que emet. Això li permet a l'emissora veure com la seva graella de programació està completada amb d'altres programes, fet que a ella no li representa crear nous programes, ni esforços més enllà d'enllaçar-se. És un temps de ràdio que no genera cap mena de problema a SomReggae, així com no passa amb els programes de producció pròpia, on sí que han de pensar en un equip de redacció, uns continguts, etc.

D'altra banda, SomReggae es converteix en molt més que una simple emissora de ràdio. SomReggae es converteix, i ells mateixos així ho expliquen, en un altaveu. En un altaveu per a programes de Catalunya, i també de la resta d'Espanya. SomReggae -que està en aliança i comparteix instal·lacions amb JoyFM (<http://www.costabrava-globalmedia.com/joy.html>) a fi d'abaratir els costos -, té la sort de poder ser a l'FM, i és per això que molts programes tenen la fortuna de que SomReggae els emeti. És doncs, una plataforma, un altaveu per a tots aquests programes que no compten amb un espai, i que SomReggae els hi facilita, de tal manera que ambdues emissores hi surten beneficiades. Val a dir, també, que en convertir-se en plataforma i altaveu d'altres programes, SomReggae dota d'importància i llença a les ones, programes d'una suposada competència en quant a programes de música jamaicana, però és aquí on la cooperació del món de la cultura jamaicana entra. SomReggae ha decidit ser un altaveu per donar importància a programes que no la tenen, o la tenen en menor mesura, i és per això que des del seu espai a l'FM, emet aquests programes, sense importar de cap mena, quina és la seva procedència, ni molt menys, la influència negativa com a competència.

La producció pròpia

Com és evident, no tota la programació de SomReggae prové d'altres programes, i és per això que ha desenvolupat diversos programes de producció pròpia, on col·laboradors ofereixen una sèrie de continguts que es plasmen en programes que toquen aspectes diferents de la música i la cultura jamaicana, doncs van des de la música de SoundSystem i Roots Reggae, fins a la música actual general com el New Roots o el Dancehall. És per això que SomReggae ha desenvolupat aquests programes, per donar també, des de dins la pròpia emissora un altaveu a grups, i artistes de tot aquest món i moviment.

Un aspecte que salta a la vista d'aquests programes, és el fet que ningú -o gairebé- de l'emissora té formació periodística. Com s'anotava en punts més introductoris del treball, aquest és un dels aspectes que trobo més rellevants. S'ofereixen continguts a l'FM, sense que ningú tingui una formació periodística. Ells mateixos parlen de “posar una sintonia alegre al dia a dia més enllà del periodisme crispant fàcil”¹³. És així com han construït una ràdio fora de tots els convencionalismes. Que cap dels integrants tingui formació periodística no importa -almenys a ulls seus-, doncs el que es prima és poder gaudir d'aquesta música, i dels continguts que s'ofereixen. És per això que en

---

13 Paraules extretes de l'entrevista que figura a l'annex del treball.

moltes ocasions, SomReggae és molt més que una ràdio. Organitza esdeveniments, festes, on es treu la ràdio al carrer, i s'emet des dels carrers i les places. És doncs, una intenció clara de realitzar un periodisme de proximitat. Així, la vocació dels programes de producció pròpia de l'emissora és informar des de la proximitat total amb els espectadors o oients. Arribar a ells, i contagiar aquesta felicitat que tant prediquen. “Ser una alternativa a altres grans ràdios que fan les coses bé, ens ajuda a tots. És un mitjà que no morirà mai i que se sap adaptar al que ve”, tal i com comenten a l'entrevista que figura a l'annex d'aquest treball.

L'acollida del públic

Si ens referim a nivell d'audiències, evidentment, no es poden comparar a les de les grans emissores. Ens referim, per exemple, que l'any anterior han tingut 3.000 nous oients, o d'un volum de descàrregues de 5.300, fet que genera, en boca seva, unes 14 al dia. Per qüestions òbvies, no es poden comparar, ni amb les d'Alma de León, que gaudeix dels mitjans de Ràdio 3, ni tampoc, i encara menys, amb emissores com Catalunya Ràdio, o Rac 1. Si mirem i comparem amb les dades de l'EGM, queda, evidentment molt per sota de les grans emissores especialitzades en música, com la pròpia Ràdio 3, o Rock FM, o Kiss FM¹⁴. És per això que voler-ho confrontar a nivell d'audiències no funciona, ni molt menys. Així, tota la redacció de SomReggae intenta lluitar per tenir com més oients possibles millors, però sense que aquesta sigui la meta final de la seva graella. Sovint veiem com les grans emissores generalistes es barallen per les principals franges horàries, en canvi, a SomReggae, això és el de menys. És per aquest motiu que moltes ocasions treuen la ràdio al carrer.

“L'acollida general del públic és molt bona”, en paraules seves. En aquest sentit, SomReggae ha aconseguit l'objectiu que es proposava, que era el de convertir-se en una alternativa als circuits tradicionals, i donar veu a unes “minories musicals”. És un cas en què l'aspecte principal no és la qualitat periodística. Més enllà de la veracitat, que es suposa, la gent premia de SomReggae el fet que sigui propera a l'oient. SomReggae és una ràdio que surt al carrer, espontània, i que fa gràcia a aquells qui l'escolten. A més, valora molt el “boca-orella dels amics, als altres amics....” un fet que és gairebé insòlit dins un panorama professional radiofònic. Més enllà del que les xarxes permeten, SomReggae és espontaneïtat i una intenció constant de provocar un somriure a l'oient.

---

¹⁴ Recordar que he citat que Ràdio 3 tenia un volum de 500.000 usuaris únics al mes. Comparar-ho amb SomReggae FM és un sense sentit.

3.2 Televisió

Quan analitzem la televisió vinculada a música jamaicana, passa el mateix que amb la majoria de gèneres que esmento al llarg del treball. La televisió s'ha convertit en un mitjà de masses en la societat que ens envolta. Cada dia més, vivim en una societat que demana estímuls visuals i això, evidentment, queda transportat a tots els estaments que puguem imaginar.

La música no n'és una excepció, i per això les últimes dècades, des del “boom” generat per el fenomen Thriller, de Michael Jackson que tants estudis ha suscitat, la música ja no pot anar deslligada de la imatge. L'1 d'agost de l'any 1981, naixia un nou canal de música que marcaria un abans i un després: MTV (Music Television). Per llunyà que sembli el naixement d'aquesta cadena que amb els anys s'ha assentat com un canal més, i en l'actualitat com a creador de *reality shows* de referència, té una vinculació molt estreta amb tot el que es fa sobre música jamaicana. Com deia, des del fenomen de Thriller, l'any 1983, la música ha d'anar lligada a la imatge. Això, amb el pas del temps, s'ha anat accentuant, fins a arribar a l'actualitat. Una actualitat regida per les noves tecnologies, que ens apropen a tot un univers anomenat Internet amb un sol aparell, ja sigui un *Smartphone*, o una *Tablet*. L'accés a tot un univers de vídeos, imatges i continguts digitals és instantani, és per això que cada vegada més, a molts joves se'ls fa difícil escoltar una emissora de ràdio, i menys si tenen l'opció d'accedir a uns continguts digitals amb imatges, vídeos o entrevistes, per exemple.

Televisió per canals oficials

Aquí és on entra el primer aspecte a destacar del cas de la Televisió, i probablement el més important. A Espanya no existeix cap opció d'arribar a un contingut televisiu sobre música jamaicana per canals oficials. No hi ha cap canal que tingui un espai destinat a parlar de música jamaicana estrictament. En resposta a l'entrevista realitzada, el grup que forma Burnin Tv comentava que la difusió, a hores d'ara, és impossible de realitzar si s'opta per algun canal oficial, i això és causat per un aspecte en concret, que és que per arribar a un públic potencialment gran, és necessari comptar amb un canal que pugui emetre a tot el territori espanyol. Això, evidentment, té uns costos altíssims. Cap canal de Televisió pot donar veu a un col·lectiu que, vist amb objectivitat és tant petit.

És molt important partir d'aquest fet, per entendre que fins a l'actualitat no hagi sorgit cap plataforma que intenti donar aquesta alternativa al la inexistència de canals fins al moment. És important perquè, en certa manera, pot fer veure també la tardança en l'aparició d'opcions com les de Burnin TV. Fins que els mitjans audiovisuals no han estat completament accessibles per tothom, no s'ha pogut donar el tractament que realment es mereix aquest món, i que no havia pogut gaudir fins al moment.

Nous formats

Com resulta evident a simple vista, i després de les concepcions que he enumerat anteriorment, l'actualitat del gènere ve donada per el canvi en els formats en què veiem la Televisió. Com s'explica a l'inici d'aquest apartat del treball, cada cop tenim més aprop mitjans que ens permeten un accés directe i momentani a continguts audiovisuals. Tot a un simple cop de dit a la pantalla d'un *Smartphone*. És per això que en l'actualitat, la televisió vinculada a música jamaicana és, estrictament, *on-line*. Ja he dit anteriorment que no hi ha cap canal oficial que vulgui adoptar una posició favorable i donar una oportunitat a aquest gènere. És per aquest motiu que actualment tot el que es genera, es basa en la llibertat que atorga la xarxa, i més en concret, una plataforma com YouTube.

Avui en dia, és molt important tenir una bona presència a les xarxes socials, doncs són un gran focus d'opinió de l'esfera pública. A les xarxes es genera el punt de vista sobre molts aspectes, i per moltes persones. Fet d'això, se'n deriva la importància que té un portal com YouTube, així com altres portals com Vimeo, a l'hora de ser present. YouTube ha aportat la llibertat que els mitjans tradicionals han negat a totes aquelles persones que intenten oferir una sèrie de continguts a un llenguatge, l'audiovisual, que ha estat moltes vegades oblidat per tota aquesta cultura. És aquí on entra en escena un dels mitjans amb qui m'he posat en contacte: Burnin TV.

El cas de Burnin' TV

Ja s'ha esmentat Burnin TV en moments anteriors al treball, però crec que és inevitable parlar de Burnin TV per entendre la realitat de la televisió sobre música jamaicana. És per això que hi dedico aquest apartat, informació del qual he pogut extreure de conversar amb ells.

La idea inicial de Burnin TV neix l'any 2012, entre “Chulito Camacho” - una estrella nacional del Dancehall – i Mista Selektah – un dels selectors d'un dels Sound Systems més potents de Madrid, Chalice Sound -. Tots dos van creure que fer un canal en què es parlés de Reggae i Dancehall era una necessitat i que, tard o d'hora s'havia d'acabar fent. És per això que entre els dos es van decidir d'engegar aquest projecte al que més endavant es van unir altres components de Sound Systems, així com integrants de petites productores audiovisuals. Tots relacionats per un aspecte en comú, l'amor i el seguiment a aquesta cultura i la seva música. De la unió de tots ells, en neix Burnin TV, un canal de Televisió per YouTube que emet un capítol mensual en el que es tracten diversos aspectes, com entrevistes i cròniques de concerts o festivals realitzats, seccions de difusió de la cultura del cànnabis, traduccions de videoclip jamaicans, *Jingles* d'artistes espanyols, Jam Sessions, o fins i tot, connexions a l'exterior amb algun corresponsal a la pròpia Jamaica, o a llatinoamerica.

Com s'ha anotat anteriorment, aquest és un cas clar en què la gent de Burnin TV ha pogut emparar-se en la llibertat total de la xarxa per a poder oferir uns continguts determinats. Els seus inicis i, de fet, la seva actualitat, és molt simple i va, cada cop a més. La seva infraestructura és mínima, però com deia, cada cop més els mitjans audiovisuals han permès un grau de professionalitat molt gran. Com explica Mista Selektah, comencen amb un parell de càmeres, un parell de micròfons, i una gravadora. I el cert, és que l'actualitat no dista massa dels seus inicis. Actualment anem tot just per la quinzena entrega de Burnin TV, així que es pot dir que és molt embrionari, encara. Ells mateixos s'encarreguen d'aclarir a l'entrevista que forma part d'aquest treball, que els continguts que ofereixen varien a cada episodi, gairebé, ja que van rebent moltes propostes, i a ells mateixos se'ls hi van acudint molts aspectes a incorporar als seus programes.

Aquesta és la realitat de Burnin TV, que he escollit per la referència que representa, i perquè és l'únic en el seu camp. Cal tenir clar que, en paraules seves, els episodis tenen un nombre aproximat de 2.000 visites entre capítol i capítol. Això demostra clarament el que he comentat també en línies superiors del treball, que és que les televisions a nivell estatal no poden, ni volen

donar un espai de difusió de la música i la cultura jamaicana. Més enllà de jutjar o no el nombre de reproduccions que tenen els seus capítols, perquè no és l'objectiu del treball, el que sí que és cert és que s'ha convertit en una referència per totes aquelles persones que volen estar al dia de tot el que passa, de les festes que han tingut lloc, i conèixer en profunditat a personatges influents del moviment. Tot i això, només es compta amb unes 2.000 reproduccions de mitjana dels episodis.

L'acollida del públic

Un dels aspectes que aporta un punt de vista més gran sobre les televisions sobre música jamaicana, és el prestar atenció a l'acollida que ha rebut el cas de Burnin TV, que, com en línies anteriors he explicat, és una total referència. És per això, que s'ha de veure, des de molts prismes diferents l'acollida que ha tingut – i té – cada un dels episodis de Burnin TV, per a poder analitzar de manera clara i concisa l'actualitat.

En resposta dels mateixos creadors del canal¹⁵: “en general ha tenido muy buena acogida. Tenemos unas 2.000 reproducciones entre emisión y emisión”. Això, d'entrada, deixa clar quina és l'acollida inicial que ha tingut Burnin TV. Quedar-nos amb la xifra de 2.000 reproduccions ens pot fer perdre l'objectivitat necessària per analitzar el cas. Què son 2.000 reproduccions? Intentem donar un punt de vista més ampli a aquest fet. És per això que he volgut agafar un cas sonat de la televisió generalista. El cas de: “El Programa de Berto”, un programa al que la cadena La Sexta va voler donar una importància molt gran en el seu “late show”, i que passades poques emissions va cancel·lar per una manca d'audiència. Aquesta audiència es situava al voltant del 3,5% del *share* de la franja horària, i contava amb uns 300.000 espectadors¹⁶. És a dir, que 300.000 espectadors van fer que un programa es convertís en un dels grans fracassos dels últims anys en la televisió espanyola.

El cas de “El programa de Berto” -que per temàtica no té cap mena de relació amb Burnin TV-, ens permet tenir una mirada més amplia. La comparació resulta òbvia, i corrobora les paraules que he esmentat en línies superiors. El públic potencial d'aquest tipus de programa, estrictament sobre música jamaicana, és molt petit. Tot i que existeix, i a més està content i satisfet amb els continguts que se li ofereixen a través de Burnin TV. 2.000 espectadors és una xifra irrisòria a nivell d'audiències de televisió generalista.

---

¹⁵ A l'entrevista adjuntada a l'annex del treball.

¹⁶ Dades de Vaya Tele, proporcionades per la mateixa cadena La Sexta. <http://www.vayatele.com/la-sexta/el-programa-de-berto-cancelado>

El nivell periodístic del cas

Un dels aspectes que més em preocupava a l'hora de parlar d'analitzar aquests mitjans, entre ells Burnin TV, era la qualitat periodística que oferien. Repassant la llista de col·laboradors de Burnin TV facilitada per ells mateixos, i adjuntada a l'annex del treball, es pot observar com no hi ha cap persona amb formacions periodístiques o comunicatives. Com en d'altres mitjans. Això, d'entrada, dóna moltes idees de cap a on va aquest projecte. Com a tots els mitjans, els hi he pogut preguntar si creien que el fet de que no hi hagués gent formada en periodisme afectava a la qualitat final del contingut que donen a l'espectador, i com els altres mitjans entrevistats, creuen que no.

Aquest món, com s'està veient al llarg del treball, és un món on la qualitat periodística no és tant important. El contingut que s'ofereix, no es sobreentén, i això passa perquè aquest és un moviment considerat, moltes vegades, *underground*, un terme que atorga un sentit molt pejoratiu per la gent que intenta fer apostes per aquest món en relació a la gent externa al moviment.

Els continguts de Burnin TV varien sovint, i els escullen per proximitat geogràfica dels col·laboradors, és a dir, que si Burnin TV, amb una majoritària participació de persones de Madrid, veu que hi ha un gran esdeveniment a Màlaga, o Vigo -posades a l'atzar per llunyania-, a menys que un col·laborador hi sigui de vacances, no podrà donar cobertura a aquest esdeveniment, per important que sigui. Podrà posar-lo a la seva agenda, sí, però no podrà portar-hi un corresponsal com sí que veiem que pot fer en moltes festes que es fan a Madrid. És per això que Burnin TV té una errada, i un problema. Evidentment, si hi ha un esdeveniment de gran calibre a Vigo, s'ha de cobrir. Si no es pot cobrir, aquesta televisió perdrà moltíssim en quant a qualitat dins el gènere. Simplement ens haurem de conformar amb el “*tenemos gente familiarizada con esto dentro del equipo*”, en referència a la seva pèrdua de qualitat a nivell periodístic al no tenir persones formades dins l'equip de redacció.

El cas de Burnin TV, com a referència per molta gent -ells mateixos no ho expressen a l'entrevista, amb una gran modèstia, però el cert és que molta gent la coneix dins l'escena- ha deixat clar que la televisió sobre música jamaicana estrictament parlant, és completament *amateur*, i no compta amb cap plataforma oficial, ja que no hi ha un públic suficientment gran com per a poder-se expressar.

Casos propers a la televisió generalista

Com ja he esmentat en apartats més introductoris del treball, la música jamaicana en general té una sèrie d'estils musicals dels quals s'ha nutrit al llarg del temps, i que per tant, han quedat orbitant al seu voltant, amb un anar i venir tant d'artistes, com de públic. Més enllà de fer un estudi sobre aquest aspecte en concret, i donat el fet que estic parlant de televisió, crec necessari haver de fer un aclariment, ja que en alguns casos sí que s'ha parlat de música jamaicana en televisions d'abast nacional. Ara bé, és un tractament completament residual i, fins i tot, anecdòtic. La cultura de la música Hip Hop i Rap a Espanya és molt gran. Hi ha un públic molt nombrós, i és per això que s'ha volgut donar un altaveu des d'una de les televisions públiques de l'estat: Tve 2. El programa en qüestió el dirigeix "El Chojin", un dels rapers amb més fama a tota Espanya. El programa -Ritmo Urbano- parla tant amb artistes, com del Graffiti, com del Ball, com de molts aspectes que orbiten al voltant de tota la cultura Hip Hop. És per això, que en més d'una ocasió s'hi ha tocat la música jamaicana, però com deia, és simplement un fet anecdòtic i residual, doncs ha estat perquè els mateixos artistes de Hip Hop, en molts casos, han explorat les sonoritats tant del Reggae, com del Dancehall, fent que tant el públic com els propis artistes, siguin molt propers a tots aquests estils.

3.3 Premsa escrita

La premsa escrita és el gènere més nou sobre música jamaicana. D'entrada, molta gent pot pensar que és així i ja està, malgrat això, cal preguntar-se el perquè és un gènere tan nou, quan, si parlem de periodisme, és el mitjà per excel·lència, el primer gran mitjà de premsa. Aquesta idea que tenim tan apresada i tan interioritzada dins nostre, és completament errònia si anem a Jamaica. És cert, i obvi, que hi ha molts diaris amb poder a Jamaica, i amb molta influència a la societat, com aquí, però la realitat és que la música es difon sobretot per la ràdio, i altres mitjans.

Sense so

Un primer handicap que té en contra la premsa escrita, si estem en el camp de la música, és el no poder transmetre so. Per molt obvi que sembla, si ens situem a una esfera superior per analitzar els quatre tipus de mitjans que he escollit, tota la resta permeten transmetre el so i, per tant, la música. La premsa escrita, però, no. Ara bé, té també uns altres aspectes a favor, ja que per exemple, és molt difícil aprofundir en un aspecte concret en un programa de ràdio o de televisió, ja que impera la rapidesa, i els continguts actuals. La reflexió, per tant, queda en un segon terme, fet

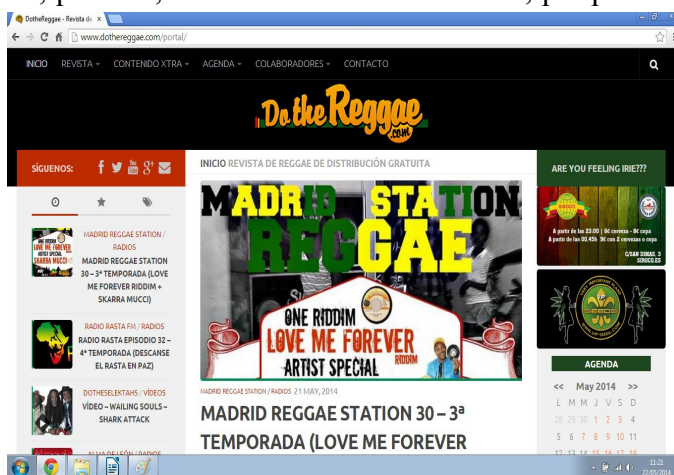

que a la premsa escrita, pot donar-s'hi un lloc, com serà el cas de DoTheReggae, que si bé té continguts completament actuals, també té ressenyes de discos, i també podem trobar-hi reflexions sobre com està la vida a Jamaica, i molts d'altres temes. És per això, que en aquest sentit, la premsa escrita dona un punt de profunditat en tot aquest món de la música jamaicana. Mentre la ràdio i la televisió, tenen temps per posar novetats de grups, a la premsa escrita podem destinar una pàgina a escriure sobre com està la realitat als *ghettos* de Kingston.

Malgrat això, la premsa escrita sobre música jamaicana és un món completament nou, i que té una durada molt curta. Si aquest treball l'hagués hagut de fer un any i mig abans, probablement la conclusió d'aquest apartat hauria estat la inexistència en el gènere, però a l'actualitat, això canvia, i canvia per un cas en concret: DoTheReggae

El cas de DoTheReggae

DoTheReggae és una revista bimensual, on s'analitza tota l'actualitat del gènere. Actualment, està en circulació el cinquè número de la revista, per tant, és un cas molt nou. És nou, perquè com deia, és un mitjà que no té molta presència en tot aquest món per determinats aspectes. DoTheReggae neix amb la intenció de donar profunditat a totes les tendències que es reuneixen sota l'etiqueta Reggae. És per això que dins les seves pàgines podem trobar-hi tant ressenyes sobre un disc de New Roots¹⁷, una entrevista a unes Dancehall Queen¹⁸, o una ressenya sobre un nou treball en 7 polzades d'un Sound System original de Dub. És un mitjà que aglutina moltes tendències dins seu, però alhora, és el que probablement l'hagi fet donar un pas endavant, i ser reconegut i buscat tant per amants del Dancehall, com per amants del Dub.

17 New Roots és la vessant més moderna del Reggae. Inventada per els Boboshanti a finals del segle XX, barreja el ritme reggae tradicional amb nous instruments com teclats, sintetitzadors, etcètera. A més, hi ha molta influència en el directe dels ritmes Dancehall, fet que fa que els concerts siguin plens d'energia.

18 La música Dancehall té un ball propi, el mateix Dancehall. Cada vegada més, aquí apareixen escoles i acadèmies on aprendre aquest ball. Les noies que el ballen, reben el nom de Dancehall Queens a una festa. Normalment, molts Sound Systems actuals, que posen música Dancehall a les festes, van acompanyades d'un grup de Dancehall Queen. Hi ha competicions anomenades Dancehall Queen Contest.

Antecedents

En aquest cas, donada la novetat que es presenta en aquest sentit, em veig obligat a explicar que ha existit algun precedent. DoTheReggae no és ben bé la primera publicació en premsa escrita que apareix. De fet, hi ha hagut dos intents que els mateixos DoTheReggae em van explicar. D'una banda, l'ACR¹⁹ va intentar tirar endavant fa 10 anys, aproximadament, un fanzine amb aquesta intenció. Més endavant, i en segon lloc, va aparèixer un cas que va ser el de BCN Reggaezine. Aquest sí que va tenir més èxit, tot i que els mitjans del moment no permetien la difusió com es pot fer ara. És per això que malgrat tot, DoTheReggae és molt més consolidat, ja que l'aposta s'ha pogut fer de forma conseqüent amb l'experiència dels dos casos anteriors que he relatat i que no van funcionar. Així, DoTheReggae ha pogut aprendre dels errors que van tenir aquestes dues publicacions.

La difusió i els mitjans

La gran punta de llança dels problemes que pot tenir la premsa escrita és la difusió. Com arribar a un públic més gran, si no es tenen recursos per, en prou feines arribar a un públic a Barcelona. L'aposta de DoTheReggae és doble en aquest sentit, aprofitant les dos vessants que ens requereix aquest món.

D'una banda, la revista escrita es reparteix -ells m'han assegurat que la revista té un format A-5 per poder-la repartir millor -, a Madrid que és d'on la redacció és. Allà, saben quins són els punts on la gent de la cultura Reggae assisteix. Ja sigui clubs, discoteques, sales de concerts, growshops²⁰, o molts d'altres llocs de referència en el gènere. A més, estan presents en festes determinades per donar a conèixer i repartir entre el públic els números de la revista, i presenten cada número justament amb una festa, per donar un primer impuls al número de la revista. Tenint en compte això, un pot adonar-se de que DoTheReggae té uns sistemes completament clàssics per a difondre la seva revista, i és per això que també sorgeix un dubte, que és el de la difusió més enllà de Madrid, ja que fins al moment, només he explicat com les persones que estan a Madrid poden

---

19 ACR (Asociación Cultural Reggae). Una associació que apareixerà més endavant en el treball. S'encarrega d'organitzar actes on poder debatre i parlar tranquil·lament sobre l'actualitat del gènere, com per exemple els seus ACR Meetings, al festival Rototom Sunsplash (<http://www.rototomsunsplash.com/es/>), on per exemple l'any passat es va poder veure el productor Roberto Sánchez explicant com mescla les seves cançons, o el conegut cantant Morodo, explicant com van ser els seus primers passos al món del reggae.

20 Growshops són botigues on es venen productes relacionats amb el cànnabis, des de llavors, a productes químics per el seu creixement.

accedir a la revista. Evidentment, un dels aspectes més importants per la revista és el poder difondre-la més enllà de Madrid. La majoria d'integrants de DoTheReggae forment part de Sound Systems, i si han de marxar fora a actuar, sempre portaran un bon grapat d'exemplars de DoTheReggae per repartir allà on vagin.

D'altra banda queda la difusió per un públic obert. Aquí, ells mateixos deixen clar que és impossible tenir una difusió en paper més enllà d'on ells vagin. A menys que es generin uns costos de distribució que a hores d'ara, són impossibles d'assumir. Aquí és on entra el paper de les noves tecnologies. Cada número de DoTheReggae apareix primer en format físic – ja he dit que fan sempre una festa per presentar-lo – i després, al cap d'un temps, es penja en format digital a la seva web perquè tothom el pugui veure. Això genera dues puntualitzacions, de nou. D'una banda, apropa el públic. Qualsevol persona des de qualsevol punta del món, pot tenir accés a la revista. Ara bé, i aquest és el problema que genera. No és en format paper. Visitar la revista a internet és diferent que tenir-la en paper. Aquesta és una aposta que fan altres mitjans de premsa escrita a nivell europeu, com la coneguda i respectada Riddim Magazine (<http://www.riddim.de/>), o l'anuari del portal Reggaeville (<http://www.reggaeville.com/magazine.html>), que s'ha convertit en un dels portals més reconeguts de tot el món, i on artistes de talla mundial presenten els seus propis videoclip. D'aquesta manera, DoTheReggae innova en el format a Espanya, però no a nivell internacional, ja que el seu enfocament ja ha estat usat per d'altres mitjans a Europa.

Els continguts

Un dels grans problemes que genera una revista com DoTheReggae és el escollir els continguts, així com també passa en format Televisió. En línies superiors del treball, s'esmenta que la premsa escrita permet un cert punt de reflexió dins les seves línies, i és completament cert, però també s'ha de tenir en compte que s'ha d'escollir molt bé quins continguts entren a la revista i quins no. En aquest sentit, un programa de ràdio sobre actualitat musical, es remet a les novetats que arriben des de segells discogràfics, o les que ells mateixos han pogut observar per internet i xarxes socials. En el cas de la premsa escrita, al haver-hi aquest component més de profunditat, el contingut s'ha d'escollir amb molta més cura. Ells mateixos expliquen a l'entrevista adjuntada a l'annex del treball que els continguts venen donats sempre per una combinació entre l'actualitat i la història, donant una petita senyal a l'actualitat del gènere. Les seccions de DoTheReggae són: entrevistes, recomanacions musicals, difusió, seccions de cada estil més concret de música (Roots

Reggae, Dub, i Dancehall), connexions des de Jamaica amb un corresponsal a l'illa, i la botiga rastafari, amb consells d'alimentació i dietètica. Tot això és el que podem trobar dins un número de DoTheReggae, i és el que fa que sigui una revista tant completa. Evidentment, escollir bé els continguts en tots aquests camps no és fàcil, i sovint, queda molt al gust i la apreciació del col·laborador que s'encarregui d'aquest camp, per tant, la tria dels continguts pot quedar en un segon pla. Malgrat tot, ells no creuen que el no tenir ningú amb coneixements de periodisme afecti negativament al seu producte, ja que estan rebent molts consells de professionals que els orienten amb la revista.

La reacció i el públic

DoTheReggae és una revista que innova, i dóna un nou format a Espanya. Un format que va intentar tenir una sortida fa temps però que no va acabar de funcionar. Actualment, sembla que DoTheReggae té una resposta molt positiva pel públic. Les maneres d'ampliar el públic, més enllà de les vies de difusió que tenen, que en si mateixes són vies i mètodes per ampliar el públic – no hem d'oblidar que DoTheReggae és completament gratuïta -, es basen en les pròpies xarxes socials, com passa amb tots els mitjans amb qui he pogut parlar al llarg d'aquest treball. Per això, la immediatesa i la proximitat que representen les xarxes socials serveixen, no només com a via de difusió i expansió, sinó com a via també per a poder esdevenir altaveus per a la gent que vol expressar la seva opinió a l'equip de redacció de la revista. Difusió a cap preu. Completament gratuït. És el que fa que DoTheReggae tingui cada vegada més un públic fidel, i que a més, el públic pugui sentir-se-la molt seva. Ells mateixos deixen entreveure que la seva línia periodística apunta cap al periodisme de proximitat, tot i la gran zona geogràfica que abasten. No cal perdre de vista, en aquest sentit, que més enllà d'Espanya i la magnitud territorial d'aquesta, hi ha el continent Sud-Americà, que representa un gran públic, i més si pot accedir als continguts de manera digital i gratuïta des de la web de DoTheReggae (www.dothereggae.com).

3.4 Portals web de difusió

Aquest apartat l'he deixat en últim lloc per diversos motius. Ocupa l'última secció per la seva presència en l'actualitat, de gran magnitud, però sobretot en un sentit cronològic d'aparició. Els portals webs de difusió s'han convertit, gairebé, en més importants que els diaris. De fet, una conclusió a extreure'n és que els propis diaris, com DoTheReggae es converteixen, a l'hora de penjar els seus continguts en línia com fan en portals web de difusió. Ara bé, aquestes webs tenen un gran sentit que no poden tenir els mitjans convencionals de premsa escrita, i que més endavant detallaré.

A Espanya, els portals web d'aquest tipus han esdevingut en clares referències, i d'ells n'he de destacar un que és amb el que he tingut la sort de poder parlar i conversar per aquest treball: Reggae.es, la gran referència actual per molta gent que vol estar al dia del que passa, així com també oferir informació de molta més qualitat i profunditat, més enllà de la rapidesa i la immediatesa que pot caracteritzar a d'altres mitjans.

Una immensitat anomenada internet

La democratització que ha significat internet, ha fet que qualsevol persona amb internet, si escriu www.reggae.es al seu navegador, arribarà a aquesta pàgina, i a tots els seus continguts. És per això que les webs de difusió s'han convertit en la manera més simple i eficaç de seguir un moviment com aquest. Ja que navegant per dins d'aquests portals, podrem trobar des de ressenyes de concerts, de discos, nous videoclip, articles de profunditat i coneixement sobre un aspecte determinat, o simplement informació general o agenda de concerts. Tot això unificat a un sol lloc, a una sola web, a un sol click. És molt simptomàtic l'eslògan que predica a web de la revista Riddim Magazine: “*One drop, one click, one destiny*”, una reformulació moderna del “*One love, one heart, one destiny*” de Bob Marley, i que s'ha convertit en l'eslògan de tota una generació i un moviment.

Proximitat tot i la llunyania geogràfica. Des de l'altra punta del planeta terra, un pot sentir-se com a casa, i llegir la ressenya d'un concert al que hauria volgut anar perquè havia rebut una notificació a les xarxes socials. Això és el que aporta tot aquest perfil de webs que no tenen més de 10 anys. N'hi ha més d'una, evidentment, però en el cas d'aquest treball en concret, he volgut centrar-me en el de Reggae.es, per motius que ja he esmentat.

El cas de Reggae.es

Reggae.es és la referència espanyola en portals web de difusió. Tots els seus apartats són llegits per molta gent, i les seves cròniques, ajuden a moltes persones a apropar-se a concerts, o opinar sobre CD's quan no havia pogut fer-ho abans. És un portal de referència perquè en ell hi surt tot el que passa. Les produccions, els vídeos, els singles, tots passen per Reggae.es, i és gairebé inimaginable per un artista que el que ell fa, no surti a aquesta web. Tothom pot seguir Reggae.es, i és per això que la seva informació és actualitzada i veraç, malgrat això. Què hi ha darrere de Reggae.es?

ACR, Asociación Cultural Reggae

Per a entendre Reggae.es, he de començar parlant de l'ACR, l'Asociación Cultural Reggae, una associació nascuda l'any 2002 que sempre ha apostat per projectes que ajudin a difondre la cultura i la música jamaicana a Espanya, de moltes maneres diferents. D'ells neix la ACR Card, per exemple, una targeta que dóna descomptes a la gran majoria de concerts que es fan, així com una Mailing List, també, per els concerts amb els descomptes de l'ACR Card, on s'anuncia la gran majoria de concerts i festivals que es fan de música jamaicana a tota Espanya. És per això, que l'ACR ha estat sempre un espai de reflexió i difusió de la música i la cultura jamaicana, de manera més pausada, sense les presses d'un mitjà de difusió, doncs sempre han treballat des de diversos projectes, el més conegut d'ells, és Reggae.es. Com s'ha explicat en moments anteriors del treball, cal destacar la gestió de gran part de l'horari de la "Reggae University", un espai de promoció i difusió dins el festival Rototom Sunsplash, un dels més grans d'Europa sobre música jamaicana, i que es celebra, des de fa uns anys a Benicàssim. Allà, l'ACR té aquest espai, on duu a terme un gran nombre de xerrades, passis de documentals, conferències, pel·lícules, a fi de promoure tot aquest món de la cultura jamaicana. És doncs, l'ACR una gran referència, fora del món dels mitjans de comunicació sobre la difusió d'uns valors determinats de la cultura de la música jamaicana.

La intenció i els objectius

Com s'ha esmentat, Reggae.es és el gran projecte de l'ACR, és el projecte on hi apareix tot. Tot el que l'ACR fa, o tots els llocs on col·labora, tenen l'aixopluc de Reggae.es per a fer-ne difusió. Després de molts intents des del seu naixement, el gener del 2010 l'ACR aconsegueix tirar endavant el portal web Reggae.es, on ells mateixos ens afirmen que tenen com a objectiu la difusió informativa de l'escena reggae nacional, tot i que amb el pas del temps, ells mateixos s'han adonat que l'escena reggae va molt més enllà de la música pròpiament dita, sinó que darrere d'aquesta, hi ha tota una subcultura plena d'aspectes i tradicions que han de perdurar en el temps. Com ells diuen, és un “*instrument de canvi*”. Per això, Reggae.es és, més enllà d'un portal de difusió similar a un diari digital, una web on donar cabuda també a la difusió i a la reflexió. Són valors que promulga l'ACR, i que cada dia són més presents i importants per la gent de tot aquest moviment. Els inicis, de fet, es remunten el mateix any 2002 amb Reggae-news.net, un portal que va tenir molta importància en el seu moment, i que va desaparèixer l'any 2007. Després d'un temps d'inactivitat, va renéixer l'any 2010 sota el nom de Reggae.es, el portal que actualment podem visitar. S'explica així que Reggae.es ha aconseguit complir tant el seu objectiu principal, com la seva reformulació amb el pas del temps que he comentat en línies superiors.

El viver de Blogs: Reggae-Blog.net

La mateixa redacció de Reggae.es l'anomena com una granja de blogs. Reggae-Blog.net és un espai albergat dins Reggae.es. Els integrants de Reggae.es comenten que en el fons, Reggae.es també s'ha de regir per la rapidesa i la immediatesa dels continguts, doncs ha de donar una informació sense demora, i amb la major veracitat possible. És per això que amb el temps va néixer aquest espai, un viver de blogs on la reflexió és el principal argument. Si hi entrem, podrem trobar una gran quantitat de blogs que reflexionen i expliquen diversos aspectes. Un exemple d'ells n'és Vibrations, un espai destinat a divulgar la cultura Sound System, des de l'òptica de dos Selectors d'un Sound Systems. Ells s'encarreguen d'explicar en els seus posts quines són les parts d'un Sound System, les seves virtuts, els seus defectes, les seves parts, etc. Un altre aspecte és el que alberga la plana web del programa de ràdio Sound System FM, que ja he esmentat. Dins un blog, expliquen els continguts d'un programa, i al final, donen un enllaç per a poder accedir al podcast de l'episodi en si mateix.

Per tot això, Reggae-Blog.net, s'ha convertit en l'espai de reflexió i promoció de la cultura jamaicana a la xarxa. Són molts els que accedeixen als diversos blogs que hi ha per a poder conèixer molt més sobre una cultura que té molts trets amagats, i moltes coses que a simple vista un no coneix. Per tant, Reggae.es ha trobat en aquest espai, l'empareda perfecte per a poder donar lloc a aquest objectiu, en la mateixa manera que no perd de vista el seu dia a dia, és a dir, la informació a curt termini i immediata.

La professionalitat

Un aspecte que salta a la vista, un cop haver mantingut contacte amb la gent de Reggae.es, és la seva serietat i el seu compromís amb el producte final. Probablement, dels mitjans amb qui he pogut parlar, Reggae.es és el que té un compromís més seriós amb la informació i també amb la reflexió. Observant l'entrevista que es troba a l'annex del treball, quan s'explica els diversos perfils que hi ha dins Reggae.es, un pot adonar-se que en aquest cas no hi ha només Selectors de Sound Systems, que també hi són, sinó que veient els perfils de les persones que integren Reggae.es, podem veure més d'un dissenyador gràfic, més d'un periodista, més d'un Community Manager, o també més d'un crític Musical, figures que en els altres projectes als que he anat fent referència al llarg d'aquest treball no hi havia. És per això que en aquest sentit, Reggae.es pot tenir molt més coneixement de causa i per tant, oferir una informació molt més veraç, contrastada, i seguint uns canons molt més propers als del periodisme com a tal, no com passa amb d'altres mitjans on de seguida podem veure i trobar petites errades. És doncs, un mitjà molt organitzat, amb corresponsals al llarg de tot el territori espanyol, i que manté al dia tota la seva informació.

En aquest sentit, un aspecte a destacar també, és el de la tria dels continguts de la web i per tant, la seva línia editorial. La pròpia redacció de Reggae.es afirma que “tratamos de ser la web mas completa sobre reggae en castellano en España, pero no todo cabe ni todo vale, solemos escojer con ciertos criterios de calidad y prestigio internacional, sin despreciar a los que están empezando”. Aquesta cita, que figura a l'entrevista realitzada, és tota una declaració d'intencions. Com deia, ells mateixos afirmen que l'espai dels blogs funciona molt bé per a poder reflexionar sobre l'escena, però que la realitat és que el dia a dia de Reggae.es es basa en la immediatesa de la informació. Per tant, hi ha d'haver una sèrie de filtres per els quals els continguts que es veuran publicats a la web han de passar, per a no oferir un producte de mala qualitat, i complir així amb el seu propi objectiu de ser la web més completa de difusió. És en aquest punt on figura la gran conflictivitat en tots

aquests mitjans. De ben segur, algun artista haurà quedat fora de les línies de Reggae.es. És per això que ells mateixos ja s'encarreguen de deixar clar que intenten donar cabuda a nous artistes, però que s'han de seguir uns criteris de prestigi i de qualitat en el producte a anunciar o ressenyar.

Altres casos

Tal i com s'ha comentat anteriorment, Reggae.es no és l'únic portal de difusió. BCN Reggae Town és un altre portal de referència en l'actualitat del gènere, així com Reggaeliza, Bomboklat.es, o Reggaespace.tv, que també té un canal on penja alguna entrevista on-line. La col·laboració entre tots ells és una constant, i no cal perdre de vista que Reggae.es és la gran referència en quant a informació de música i cultura jamaicana en línia.

4. CONCLUSIONS

Aquest apartat del treball arrenca amb una premissa bàsica, que és que molts dels aspectes que apareixeran com a conclusions, es podien entreveure abans de la documentació que he portat a terme. Ara bé, cap d'ells me l'esperava de la magnitud real que ha acabat tenint al final del treball. Les conclusions del treball estan articulades en diversos aspectes. En primer lloc, faré una breu conclusió de cada un dels apartats del treball que he analitzant passant, de nou, per tots els camps que han sortit al treball, és a dir, tant la ràdio, com la televisió, com la premsa escrita, com els portals web de referència. Amb això, vull dibuixar quin és l'escenari de manera molt breu que ha quedat un cop analitzat cada un dels casos que ha sortit al treball. En segon lloc, faré esment a les conclusions generals que n'he extret del treball. Evidentment, aquest treball naixia amb la intenció de fer un diagnòstic de la realitat, i per acabar aquest treball, he de fer un diagnòstic general, molt més enllà de la casuística de cada mitjà o cada branca.

4.1 Conclusions per apartats

Ràdio

A l'anàlisi que s'ha fet sobre la ràdio vinculada a música jamaicana al llarg d'aquest treball, espero haver deixat clar un aspecte principal: La ràdio és i ha estat el mitjà més important, el mitjà per excel·lència en aquest camp, donada la seva tradició històrica, el seu tractament estrictament sonor, i la seva proximitat amb la cultura Sound System. Per aspectes com aquest, la ràdio s'ha convertit en el gran referent, i ara en dia, el continua sent. Per estrany que pugui semblar, els grans artistes troben molt més important fer una bona entrevista a una ràdio, que a un mitjà de premsa escrita, per exemple.

Televisió

La televisió és el gran nou fenomen. L'assentament de les noves tecnologies que permeten grabar vídeo, audio, fer post-producció a uns costos irrisòris, fa que cada vegada més hi hagi continguts a la xarxa en plataformes com YouTube o Vimeo, en els que es tracta sobre l'actualitat del gènere o moviment. La televisió, doncs, ha experimentat un nombre a l'alça tant de publicacions com d'espectadors, però malgrat tot, no té, ni de bon tros, un nombre assentat de visionats, o teleespectadors. Segueix sent un nombre molt petit per a que pugui tenir un espai a algun canal generalista de la televisió digital (TDT).

Prensa escrita

És, probablement, el gran món desconegut en aquest treball. En aquest sentit, l'aposta de DoTheReggae és molt interessant, doncs és el primer gran projecte. Han existit altres projectes similars als de DoTheReggae, però que no han tingut la solidesa que està demostrant aquest projecte fins avui dia. La difusió, a més, és el seu gran punt dèbil, doncs és molt difícil poder expandir una publicació en paper a les xarxes. Difusió de la seva existència se'n pot fer, es pot penjar també en lectura digital per internet, però al cap i a la fi, acabarà llegint-la en paper la gent que sigui, o bé de Madrid, o bé que coincideixi amb algun membre d'aquest col·lectiu a algun esdeveniment.

Mitjans digitals

Els mitjans digitals són el substitut de la premsa escrita a l'actualitat. Si bé la gent té ganes d'agafar un exemplar de DoTheReggae i llegir-lo, la realitat és que la difusió que no se li permet a la premsa escrita, se li permet a internet. El cas de Reggae.es, que és el que he analitzat ho demostra. A més, juga a favor el fet de tenir un espai gairebé il·limitat com és internet. Un viver de blogs, un projecte com Reggae is a mission, notícies, cròniques, ressenyes, etc, tot això hi té cabuda a internet. A un exemplar escrit no, ja que té un nombre determinat de pàgines.

4.2 Conclusions generals del treball

A continuació passarem a les conclusions generals del treball. Explico en línies superiors, que hi havia molts aspectes que podia intuir abans de començar aquest treball, fruit sobretot, de la meua proximitat a tots aquests mitjans. Més enllà però, queda el que realment he pogut extreure un cop analitzat cada mitjà en deteniment. Molts aspectes que s'han comentat, m'han sorprès molt, i no me'ls esperava de la magnitud que realment han acabat sent, en paraules mateixes dels líders de cada mitjà.

La professionalitat

Començo per aquest aspecte: la professionalitat. És el punt més important de tots. Crec que al llarg del treball he deixat molt clar que aquest punt era, per mi, el més important a analitzar. Al llarg del text, ha quedat demostrat que el món de la premsa sobre música jamaicana a Espanya és un món on no impera la professionalitat en cap àmbit. És evident, per volum de gent, que hi ha moltes persones que sí que tenen proximitat a estudis i professions lligades a la comunicació, però en cap cas, es pot dir que la professionalitat de les persones impera. Hi ha periodistes a Reggae.es,

muntadors de vídeo a Burnin TV, tècnics de so a SomReggae, dissenyadors a DoTheReggae, però tots ells estan a un segon pla. La realitat és que la gent que està movent tots aquests projectes, són persones que no tenen cap mena de formació amb aquests oficis. Són persones apassionades de la música i la cultura jamaicana. Persones que tenen, simplement, una formació en haver escoltat molta música, conèixer molts artistes, moltes llegendes i molts mites. És per això que jo vaig preguntar a tots ells si creien que el fet de no tenir persones formades en periodisme podia afectar a la veracitat i a la qualitat del producte final que donaven a la gent. Cap d'ells em va respondre que sí. Tots van respondre que creien que no, que estan molt oberts a escoltar veus professionals que els ajudin, però que ells no estan versats en periodisme, i creuen que això no afecta a la qualitat del que emeten o distribueixen.

En aquest sentit, val a dir que és cert. És cert perquè les audiències, si bé son petites, existeixen, és a dir, que hi ha persones que segueixen tots aquests mitjans, i per tant, estan interessats en el que aquestes persones diuen i fan. És doncs, una manera de fer veure que efectivament, no és important que estiguin formats en periodisme perquè al cap i a la fi, les persones que volen escoltar-ho, llegir-ho o veure-ho, ho faran igualment. La professionalitat dels membres que integren les redaccions d'aquests mitjans, no és el punt més important.

La organització de la redacció

Un altre aspecte que destaca molt un cop analitzats tots els casos, és el de l'organització interna de la redacció de cada un dels mitjans. Cap dels mitjans té una organització clara com qualsevol mitjà de comunicació. És cert que hi ha mitjans que comptem amb figures com les del corresponsal, i que en general, molta gent té assumida la seva funció i el seu rol dins la redacció del mitjà en qüestió, però la realitat és que tots aquests mitjans, funcionen gairebé més per assemblea, que no com una redacció amb una organització clara i estandaritzada, amb seccions, per exemple.

Aquest és un aspecte que va molt lligat a la primera conclusió. L'organització de les redaccions és un aspecte que va intrínsecament lligat a la professionalitat dels membres que les integren. Si les persones que hi ha no tenen una formació real en periodisme o comunicació, és més probable que no coneguin les formes d'organització professionals d'aquests oficis. Amb això, no vull dir que estiguin mal organitzades, o que no siguin bons mitjans, simplement, pretenc fer veure que la organització no és la professionalment establerta, i que moltes vegades funciona per cercles

d'amistats, o per assemblees, com és el cas de SomReggae FM.

L'economia

Tots els mitjans de música jamaicana a Espanya són sense ànim de lucre, a excepció del programa Alma de León, de l'emissora Radio 3, de Ràdio Nacional Espanyola. Tots ells tenen aquest component en comú. Cap pretén lucrar-se a través d'això, és a dir, que les persones que hi treballen, ho fan per voluntat, i no per guanyar uns diners, o un sou. Això demostra molt també de com són aquests mitjans, i ens pot ajudar a entendre el perquè de l'organització interna que comentava en línies superiors. Diu molt, a més, de totes aquelles persones que integren aquests projectes, ja que estan donant part del seu temps a fer créixer aquest moviment sense esperar-ne cap mena de relació o *feedback* a nivell econòmic. Alguns estan constituïts com a entitats culturals o ràdios del tercer sector. Això no els hi permet obtenir subvencions del govern, però també els hi nega poder lucrar-se de la publicitat, així com tenir salaris. En qualsevol cas, cap d'ells té una intenció inicial de guanyar-hi diners, i és un fet que, si més no, sorprèn d'entrada.

Els dissenys

Malgrat tots els aspectes que estic esmentant, m'agradaria destacar que tots els mitjans que he comentat tenen un tractament del disseny gràfic i de la imatge molt bo. La qualitat de Burnin TV és indubtable, a nivell d'imatge en HD, la qualitat dels continguts on-line i el seu desplegament en diverses plataformes, en el cas de SomReggae, la qualitat de la maquetació a DoTheReggae, i la senzillesa i practicitat aplicable a totes les pestanyes de Reggae.es, per facilitar-ne la seva gestió.

Tots els mitjans compten amb alguna persona que té coneixements en disseny, ja sigui gràfic, o audiovisual, fet que a l'hora de la veritat, reverteix en la qualitat final del producte, i li dona molta serietat en l'imatge. Les imatges que hi ha al llarg del treball així ho demostren.

El futur

M'agradaria acabar aquest treball fent una ràpida predicció del que crec que pot ser el futur d'aquest gènere. Els mitjans que he analitzat, segueixen sent invisibles per a molta gent que integra tot el moviment al voltant de la música jamaicana. Cada cop hi ha més gent als concerts, a les festes, als festivals, etc. Malgrat això, molts d'ells no coneixen cap mitjà de comunicació que els hi aportí una informació sobre aquest moviment. En un futur, els mitjans de comunicació que he citat, com a abanderats, i tots els que han quedat fora d'aquest treball, hauran d'arribar a tota la gent que acudeix a les festes, que se sent atreta per aquesta cultura, i que no segueix cap d'aquests mitjans.

5. BIBLIOGRAFIA

Llibres

CLARKE, Sebastian. *Jah Music*. 1A edició. Londres: Heinemann Educational Books Ltd, 1980.

GARCÍA, Pedro i Toni Face. *50 años de música reggae en España*. 1a ed. Madrid: Liquidator Music, 2013.

HEBDIGE, Dick. *Cut 'n' mix: Culture, identity and caribbean music*. 1a ed. Londres: Comedia, 1987

PLUMMER, John. *Movement of Jah people: The growth of the rastafarians*. 1A edició. Birmingham: Press Gang, 1978

DAVIS, Stephen i Peter Simon. *Reggae Bloodlines: In search of the music and culture of Jamaica*. 1A edició. Nova York: Anchor Books, 1977.

Documentals

BADER, Stacha. “Rocksteady: The Roots of Reggae”. Publicació en línia. YouTube. 2009. Web. 14 febrer 2014.

Director desconegut. “Historia de la música jamaicana” *Publicació en línia*. YouTube. Youtube,LLC., 15 juliol 2012. Web. 20 gener 2014.

Entrevistes

BURNIN TV. Entrevista a l'annex del treball.

DoTheReggae. Entrevista a l'annex del treball.

Reggae.es. Entrevista a l'annex del treball.

SomReggae. Entrevista a l'annex del treball.